

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnek.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor** tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Egy gondnoki székfoglaló.

1902. szeptember 4-én esemény történt a magyar református egyházban, ekkor mondotta el gr. Tisza István, a nagyszalontai egyházmegye gondnoka, székfoglaló beszédét. Érdeklődéssel vártuk ezt a beszédet, mert gróf Tisza Istvánhoz részint származása, részint eddigi szereplései után nagy reményeket fűz nemcsak a magyar református egyház, hanem a magyar protestantismus is. A lapok közléseiből megtudtunk annyit, hogy nem egy régi csapásokon haladó székfoglaló beszédéről, hanem valami többről és nagyobbról van szó. A tudósítások azonban nem tájékoztattak bennünket úgy, amint szeretttük volna.

Annyival kellemesebben lepett meg bennünket az a kiváló figyelem, mely szerint néhány nap mulva az egész székfoglaló beszédnek külön lenyomatban, azt hiszem, a református lelkesí kar legnagyobb része birtokába jutott. Várakozásunkban nem csalódtunk. Ez a beszéd református egyházi életünkben esemény számba megy. Nem mindennapi szellemi élvezetet nyújtott a kis füzetke.

A beszéd elején kegyeletes szavakkal emlékezik meg a gondnoki székben közvetlen elődjéről. Nem gátolja őt a megemlékezésben és bírálatban az a véletlen, hogy az előd éppen az ő édesatyja, Tisza Kálmán volt, akinek egyházi téren való pályafutásáról politikai ellenfelei beszélhetnek és írhatnak bármily szigorú és elítélő hangon; de azt el nem vitathatják soha, hogy hosszú életén át kis és nagy dolgokban bámulatos munkakedvvel és példás kötelességérzettel szolgálta egyházunk közügyeit. Sem magasztalás sem bőven osztogatott kárhoztatás és kiméletlen gyanúsítások nem tántorították el a kötelesség mellől. Helyesen mondja Tisza István, hogy azt a nagy szellemi erőt és lelki nyugodtságot a

mély vallásosság adta neki, mert csak a tisztult vallásos lélek képes határtalan türelemre és önmegtartóztatásra.

Leróván a kegyelet adóját, egy fenyegető veszélyre tereli gróf Tisza István egész figyelmünket: ez a felekezeti türelmetlenség („felekezetiesség“). Valóban a legfőbb ideje, hogy valamely hivatott emberünk felemelje intő szavát a nemes önbizalom és ker. türelem által mindenkor jellemzett protestáns egyházunkban már szinte türhetetlenül duhajkodó felekezetiesség ellen. Gróf Tisza István nem törődve az áramlattal, bátran elébe veti magát és gátat emel a protestáns ker. szabadelvűséghez és ker. méltósághoz annyira illetlen felekezetieskedésnek. Messze kiáltó hangon intvén az önfeledt könnyű csatározókat a történet nagy tanulságaira, mely szerint a felekezeti kizárólagosság, a dogmatikus rendszerek békői, a tekintélyhez való merev ragaszkodás az emberiséget mindenkor pártokra szaggatták, még pedig nem is két, hanem három táborra: u. m.: felvilágosodottakra, dogmatikus orthodoxokra és hypokritákra, akik aztán a ker. szabadság nagy dicsőségére mérges nyilakat lövöldöztek egymásra.

A ker. szabadságról, a felvilágosodott protestantismusról írott mélyreható fejtegetései a gondnok urnak sok protestáns theologust oktathatnak. Azokért lelkem egész hevével üdvözlöm az új gondnok urat és biztosítom őt arról, hogy úgy a régibb, mint az újabb papi nemzedékből ezerek szívében viszhangot adnak evangéliumi szellemü magasztos eszméi. Mert jól jegyezzék meg maguknak a dogma cövekeihez láncolni kész protestánsok, hogy Jézus sem róm. katolikus, sem lutheránus, sem kálvinista egyházat nem akart,* sem az emberiséget azok dogmáihoz láncolni nem kívánta; hanem éppen ellenkezőleg

* Ez már az igazi „szabadelvű felekezetenküliség.“ Szerk.

a készen talált körmönfont dogmákat is szétrombolta és akart istenfiúságuk magas tudatára ébredett embereket, akik egymás iránt türelemmel sőt szeretettel legyenek, hitőknek szabadságával éljenek és férjenek meg egymás mellett.* Elvégre is az emberi méltóságot egymástól meg nem tagadhatjuk, így az Istenfiúságot sem. Ha pedig fiak vagyunk, akkor szabadok is. A vélemény szabadság és szabad vizsgálódás mindnyájunknak szent joga. Még a tévelygés is szent jog. Győzőn a jobb, de nem erőszak és türelmetlenség által, hanem szelid meggyőződés és szeretetteljes tanítás által. Ugy, amint apáink jobbjai végtelen türelmükkel és nagy szeretetükkel mutatták. A protestantismus nagy terjedése nálunk is, másutt is sohasem a türelmetlen felekezetieskedés, hanem a lassu, türelmes tanítás és meggyőződés időszakaira esik. Mikor a dogmatikusok kiméltlenül vitatkoztak és szörszálakat hasogattak: a protestantismus fejlődésében mindannyiszor szünetelés, nem ritkán visszaesés következett. Nagy tanulságok ezek a jelenre, intések a jövőre nézve.

Ugy van! . . . Nincs abban mélyreható veszedelem, ha az u. n. ultramontán klérus olykor-olykor nagyobb erővel veti magát a türelmes emberekre.** Én Istenem! Hiszen csak nem nézheti összedugott kézzel, hogy hívatlanul gyámkodó szárnyai alól a haladó emberiség lassan de biztosan kivonja magát. Önző érdekeinek védelmére valamit csak kell tennie. És higgyük el, hogy mennél nagyobb erőszakot fejt ki: annál bizonyosabb a felvilágosodás, a protestantismus terjedése és diadala. Ők csak hadd felekezetieskedjenek; mi pedig terjeszszük kitartóan és türelemmel az evangélium világosságát. Minden megvásárolt lélek egy-egy új teher lesz süllyedő hajójukon, mely végre is, ha lassan is, de alá-süllyed.

A liberalis közvélemény igenis mellettünk van, velünk lessz és velünk kell maradnia. „A szellemi függetlenség és szabadság hiveinek nagy tábora“ természetes szövetségünk. Ezt a szövetséget csak mi bonthatjuk meg, ha felekezetiesesség és dogmatismus által oly irányba sodortatjuk magunkat, mely nemcsak egyházunk nagy traditioival, de az emberiség legszentebb kitűzött céljaival, mindenek felett pedig Jézus kijelentéseivel, az evangélium egyetemes, szabad szellemével merő ellentétben áll.

* Ezt hirdették a Krisztus előtt nagyjában a stoikusok is! Csak azt szeretném tudni, hogy vajjon ekkirő „hozzá láncolva“ éri-e magát p. o. a Szentháromság hitéhez? Mert dogma ám a Trinitas tana is! S mint némely szabadelvű theológusok hirdetik, a Jézust csak a niceai zsinat (325.) tette Istenné . . . ? Szerk.

** P. o. Magyarországon a Pázmán Péter és a gályarabok idejében . . . ! ! ? ? ? Vagy Franciaországban a Szt.-Bertalan éjen! ! ? ? Szerk.

A kétségbeesés szenvedélyével szemben nem szabad megfélemedkeznünk, hogy mi a felvilágosodás, türelem és szeretet vallásának követői vagyunk. Ez ok miatt türelmetlenséggel szemben szenvedélyt nem állíthatunk. Nem szabad körülsáncolnunk magunkat és úgy lövöldöznünk a másik körülsáncolt táborra; hanem inkább annak falait is bontogatnunk és nyilait eltompítanunk valódi hívatásunk. Mert igaza van a gondnok urnak, hogy „az egyházak (és nem a vallás) törvényes védfalai, az eszmék és gondolkodás korlátai ledőltek.“ Kiki oda mehet és oda megy, ahová neki tetszik; joga van kívül maradni azokon a szervezett egyházakon, a melyek istenországának terjesztése helyett a türelmetlenség és felekezetieskedésben találják kedvtelésüket. Önként következik ezekből, hogy jobb szolgálatot alig tehet valaki egyházunknak, mint ha szenvedélyeket felkeltő harci kürt helyett a türelem és nyugalom olajágát veszi kezébe, s a helyett hogy céltalan csatározásra izgatna a soha nem tanuló és változó papizmus ellen: a közmívelődés és lelkigondozás nemes terére irányítja figyelmünket.

Nem mellőzte el az új gondnok egyházunk súlyos anyagi kérdéseit sem. Az 1848. XX. t.-c. végrehajtása tárgyában higgadt és megokolt álláspontja a törvényben letett ígéretek beváltását sürgetni. A husos fazekakért már is jó messzire elmentünk önkormányzatunk falain kívül. Ő áldozni kíván egyházáért ezután is és viselni a terheket. Csak ott, ahol erőnk elégtelen, de itt aztán feltétlenül követeli az állam segítségét nagy emberiségi és nemzeti missiónkhoz. Az egyházi teherviselést ériuti ezek után. Az aránytalan és türelmetlen egyházi adót rendezni kívánja. Itt akarja érvényesíteni az 1848. XX. t.-c.-ben lefektetett elveket. Ezen igazságos *igényeinket az állammal szemben biztosítva hiszi*. Megnyugtató kijelentés ez egy gróf Tisza Istvántól, akiről mindenki tudja, hogy nem minden súly nélkül esik az államkormányzás mérlegébe.

A belmisszióhoz tér vissza végül, ezt az új viszonyok közt a lekipásztori működés sarkkövének nevezi. Folytonos munka, zajtalan kötelességteljesítés a feladatunk. Hitvédő bajnokok helyett lekipásztorokra és egyházunk ügyeit híven szolgáló világi papságra van szükségünk. Nincsenek, de ha kinálnák se kellenének nekünk papi előjogok. Mi a legnagyobb örömmel látjuk, ha istenországa terjesztésében egy-egy világi pap versenyre kél velünk. Tegye mindenki, a mit tud; tanítsa, hirdesse, a mihez ért. Az evangéliumi igazságok terjesztése nem egy kiváltságos osztály, hanem az összes keresztyénség szent és magasztos kötelessége.

Üdvözet a nagyszalontai egyházmegye kitünő gondnokának! Istennek felkent papjává avatta őt ez a mélyenjáró evangéliumi beszéd. Egyszermind azonban a ker. szabadelvűség nagy bajnokává avatta Gróf Tisza István önmagát eme beszéddel, ama szabadság bajnokává, mely napjainkban mintha sokat veszített volna régi fényéből. Örömmel köszöntjük Gróf Tisza Istvánt a protestáns ker. szabadelvűség új vezére gyanánt és biztosítjuk arról, hogy ezen a kies mezőn bár gyöngé, de hű bajtársai sokan leszünk.

Szikssay András,
ibrányi ev. ref. lelkész.

Az ev. ref. egyetemes Énekügyi Bizottság, 1902. évi április 26—28. napjain Budapesten tartott üléseinek jegyzőkönyve.

(Folytatás.)

3-ik napi ülés 1902. ápril. 28-án. (Délelőtt, délután.)

6. Elnök a tegnap félbe szakadt munka tolytatására, t. i. a dicséreték szövegének átnézésére kéri a bizottságot, egyszermind pedig indítványozza, hogy nyilatkozzék a bizottság: vajjon a Próbá-énekes-könyvbe felvett dicséreték elfogadhatók-e — további javítás vagy átdolgozás feltétele mellett — a gyűjteménybe való felvételre?

Bizottság a Próbá-énekes-könyvbe felvett magyarországi dicséreteket további simítás, esetleg a szükség szerinti nagyobb javítás és átdolgozás feltétele alatt általában elfogadja, úgy mindamelllett, hogy a 130. dicséret kettős átdolgozásából az I. számú kívánja további javításra felvenni s az 51-ik dicséret 2-ik versében a „Szent életével“ kifejezés ev. ref. egyházunk dogmatikus felfogása szerint módosítandó.

7. Elfogadtván a felvett dicséreték, kérdezi elnök: vajjon az azok átdolgozásában, összbvönésében, tartalmuk egységesítésében, részeiknek egy fő gondolat körüli csoportosításában s az istenitisztelel céljaihoz való alkalmaztatásukban felismerhető s a „Tájékoztató“-ban általa körvonalozott vezérelveket olyanoknak tekintie bizottság, a melyek a további javításban s illetőleg átdolgozásban is vezérelvekkül szolgálhatnak?

Elnök a jelzett vezérelveket a 2., a 68. és 69. dicséretéken közelebbről is megismertetvén:

Bizottság a dicséreték átdolgozásának vezérelveit a legteljesebb mértékben méltányolja s azokat továbbra is irányadóknak fogadja el.

8. A korábban kihagyottaknak ítelt magyarországi dicséreték újabb átnézésére kerülvén a sor, részint a sajtóban felmerült kívánalmakra, részint egyes tagok óhajására kimondja a bizottság, hogy

a kihagyott dicséreték közül visszaveszi s az elfogadott irányelvek szerint átdolgoztatni kívánja a 11, 17, 22, 76, 87, 89, 147, 149, 157, 166, 185 (más dallamra írott) számúakat; a 215. dicséret 3, 4 verseit, mint urvacsorai alkalomra kedvelt ének-részeket a szövegező-bizottság figyelmébe ajánlja, nem különben a 220. dicséret 7-ik versét, a mely igen jól oda illelnek a hazafias ihletű alkalmi énekek közé s a 221-diket, a mely nemzeti gyászénekké szerencsésen átalakítható.

9. Indítványoztatván, hogy a katechismusi énekek

közül a leginkább használatosak szintén vétessenek vissza s az e fajta énekek az istenitisztelel szempontjából is szaporíttassanak:

Bizottság véleménye szerint a felvett énekek között bőven elegendő van olyan, a melyek katechismusi magyarázatok esetén is teljes haszonnal alkalmazhatók; éppen azért a katechismusi énekek számát szaporítani nem kívánja; azt azonban óhajtja, hogy egyes kihagyott dicséreteinknek általában kedvelt s ugyszólván a gyülekezet vérebe átment versszakai utó-énekek címe alatt a gyűjteménybe felvétessenek s ez irányban a szövegbíró bizottság s különösebben pedig az elnök figyelmét felhívja.

10. Az erdélyi dicséretekkel szemben szintén felveti elnök a kérdést: vajjon elfogadhatók-e azok általában a további feldolgozásra s kérdezi egyuttal, hogy a kihagyott erdélyi dicséreték közül nem óhajt-e valaki valamit visszavétni?

Bizottság a felvett erdélyi dicséreteket a további átdolgozásra teljesen elegendőknek itéli s éppen azért a kihagyott dicséreték közül újabbakat felvenni nem óhajt.

11. Az Új énekek átnézésére kerülvén a sor, azoknak egyenkénti átnézése s fény és árnyoldalaik feltüntetése után kimondja bizottság, hogy

az új énekek nagyobb részét, mint a vallásos ihlet szüleményét, énekes könyvünk gazdagodásának tekintie s újabb módosítás után az új énekes könyv számára jobbszággal elfogadja. Kihagyandóknak véli azonban a következőket:

A 258. és 259. lapon a „Feltámadott az Ur bizonynyal“, „Jézus hitünk fejedelme“, „A Golgothán megszűnt a jajszó — (husvét énekek); a 269. lapon a „Világ Ura egy Istene“, a 279. lapon a „Boruljunk le keresztyének“, (vasárnapi énekek); a 286. lapon a „Jó Istenünk édes Atyánk“ (köznap reggeli kezdő ének); a 290. lapon a „Mennyei atyánk, Uristen!“ (köznap reggeli); a 295. lapon a „Csendesül a föld határa“ (köznap esteli); a 308. lapon a „Hervadoz a föld szépsége“ (őszi ének) kezdetű énekeket.

Más, a szöveggel inkább összhangzó dallamra kívánja átiratni a 310. lapon „Tűz csapáskor“ és „Csapás idején“, a 311. lapon „Szárzaskor“ s a 318. lapon „Király koronázaskor“ címek alá foglalt énekeket s e körülményt a szövegbíró bizottság és elnökség figyelmébe ajánlja.

12. A Próbá-énekes-könyv összes énekszövege átnézetvén s azokra a bizottság határozott állást foglalván: kérdezi elnök, hogy a gyűjteménybe felveendőknak ítelt énekek teljesen megfelelnek-e a felvetődő alkalmi szükségleteknek s nem kellene-e valamelyes, eddig figyelmen kívül hagyott alkalomra is énekekről gondoskodnunk?

Bizottság méltányolván az elnök körültekintő gondosságát, kimondja, hogy az Előmunkálatok V. füzetének első darabja (új évi ének) némi módosítással felveendő. Ugyancsak felveendő még egy szüreti ének, a mely kiválóan az ősz gyümöleseiért való hálaadás legyen s egy téli ének, esetleg éppen az „Elmult az ősz, nyár, kikelet“ kezdetű, megfelelő átalakítással; s szükségét pótolhatna még egy bűnbánati alkalomra való kezdő ének, a mely hétköznapon és vasárnapon egyaránt használható lenne. Végül adventi fennállól felveendő a 232. dicséret első verse. Mindezek az elnökség figyelmébe ajánlatnak.

13. A dallambíró bizottság — nyert küldetésé-

nek eredményeképpen — a következő jelentést terjeszti be :

„Tisztelettel van szerencsénk jelenteni, hogy albizottság a mai napon tartott ülésén, megbízatásához képest, a következő munkálatokat végezte.

1. Az ápril. hó 26-án tartott közös ülésen visszavett dallamoknak rythmusát megállapította. Ezen dallamok a 13., 75., 79., 96., 144., zsoltárok, a 76., 157., 177., 17. Erdélyi ének XII. sz. dicséret, „Ez élet csak füst és pára“ temetési ének dallamai és a Himnusz dallama, mely egészen az Erkel-féle alakban hagyott meg.

Ezen dallamok lehangjegyzésével s az elnökséghez való betérjesztésével Sz. Nagy József és Szügyi József biz. tagok bizáltak meg.

2. Ujabb tüzetes vizsgálat alá vette zenei albizottság a gyűjtemény dallamait rythmus tekintetében s azok közül némelyeken igazítást eszközölt. E dallamok a 8., 16., 23., 47., 50., 90., 93., 116. zsoltárok, a 65., 43., 74., 75. dicséret, az 1. számú és a 2. számú új dallamok egyes sorai, s a 153-dik dicséret, melynek a gyűjteményben jegyzett 5 sora közül a 4-ik sort törölte, úgy, hogy ezzel a 153-ik dicséret dallama azon alakjába helyzetetett vissza, a milyen alakban az mostani énekes könyvünkben áll.

Az erdélyi 30. dicséret dallamán csekély módosítást eszközölt.

3. A Gyűjtemény dallamhangjegyzésénél mutatózó egyes sajtóhibákat kiigazította.

4. A dallamok előjegyzését (zenei előjegyek kiírását) helyesbbitette a 28., 33., 46., 50., 90., 92. zsoltároknál.

5. Albizottság összes dallamoknak ezen megállapodások szerinti újabb lehangjegyzésével Szügyi Józsefet, a felülvizsgálattal s az egész munkálatnak az elnökséghez való betérjesztésével Sz. Nagy Józsefet bizta meg.

Megjegyezni kívánja albizottság s az egyetemes énekügyi bizottság döntése alá bocsátja azon kérdést, hogy a dallamok általában és különösen a zsoltárdallamok (azon módon hangjegyeztessenek-e, a mint azok a francia eredeti kiadásokban és régi énekeskönyveinkben lehangjegyezve vannak, vagy azon egyes hangokra vonatkozó feljebbitésekkel (♯) és lejjebbitésekkel (♭), melyeket ev. református népünk mondhatni az egész országban gyakorlatba vett és akként énekel.

Kelt Budapesten, 1902. április 28.

Szügyi József,
biz. tag.

Somogyi Antal,
bizottsági elnök.

A betérjesztett Jelentés helyesléssel és köszönettel vétetvén tudomásul, Szügyi József és Sz. Nagy József tagtársaknak abban jelzett megbízását az egyetemes bizottság megerősíti. A dallamok hangjegyeztetésére pedig kimondja, hogy az a már közgyakorlatba átment feljebbitésekkel (♯) és lejjebbitésekkel (♭) eszközölkendő.

14. Kérdés tétetvén az iránt, hogy az elfogadott ének-szövegek újabb felülvizsgálása, javítása mimódon eszközöltessék :

Bizottság e tekintetben teljes bizalommal viseltetik a szöveg-bíráló al-bizottság hivatottsága iránt s a javító munkának a bizottsági tagok között leendő felosztását s a munka határidejének megállapítását az elnök teendői közé sorozza.

15. Kérdeztetvén, hogy mi történjék majd a szöveg-bíráló bizottság tagjai által átjavított ének-szöve-

gekkel, t. i. hogy azok újra kinyomattassanak-e s mint ilyenek bocsátassanak-e a közös bizottság és az egyetemes ev. ref. egyház ítélete alá ?

Kimondja bizottság, hogy az ujabban átjavított énekeket ismételen kinyomatni nem kívánja, hanem a szükségesnek mutatózó javítások a mostani Próba-énekes-könyvben (Gyűjtemény a Magy. orsz. egyház megújítandó énekes könyvéhez), vagy esetleg a gyűjteménybe beragasztott lapokra jegyeztessenek fel s így bocsátassanak a még egyszer összehívandó egyetemes énekügyi bizottság ítélete alá.

16. Az új énekes könyv szerkezetét — a kérdés több oldalú megvitatása után — a bizottság következőleg állapítja meg :

Első helyre teendők az új énekes könyvben a zsoltárok ; ezek után az új évi stb. énekek úgy, a mint az a magyarországi reformátusok énekes könyvében látható ; azzal a különbséggel mégis, hogy a kezdő énekek külön-külön megfelelő helyükre illesztendők s kivétel nélkül az egyes alkalmi énekesoportok elejére t. i. az újévi, adventiek, karácsonyiak, egyéb ünnepek, vasárnapiak, hétköznapiak stb. csoportjai elé. Egy, és nem több külön csoportba foglalandók a különös alkalmakra írott énekek.

17. Arra a kérdésre, hogy az imádságok, mint függelékek, megmaradnak-e az új énekes könyvben ; tekintettel arra, hogy az énekes-könyv sok buzgó hívőnek imádságos könyvét is képezte s azt mint ilyet sokan szinte naponként megújuló lelki háborgással tudnák ezentul nélkülözni : kimondja bizottság, hogy

bizonyos imádságoknak az új énekes könyvbe való felvételét szükségesnek tartja, de sem nem olyan számban, sem nem olyan terjedelemben, a mint a mostani Énekes könyvünkben találjuk. A vasárnapi imádságok közül elegendőnek tart 2-öt, a hétköznapiak közül 4-et délelőtti és 4-et déleesti alkalomra ; az urvacsorai és urasziali imádságokat — tetemesebb rövidítéssel — szinten felvehetőnek gondolja, valamint a betegségben (reggel, este), felgyógyuláskor, haldokló mellett mondandó imákat és az Uri imát is. Az egyes felveendő imák átdolgozásának eszközzésével elnököt bizza meg.

18. A munka-díj kérdése vetetvén fel, elnök azt a nézetet fejezi ki, hogy miként az egyes énekszerzők s dallam-készítők, vagy átdolgozók eddig ismeretlen személyének bevallása : éppenugy a munka érdemszerinti jutalmazása is csak akkor következhetik be helyesen és a dolog tisztességéhez méltóan, ha az egyetemes énekügyi bizottság a maga fáradoalmainak gyümölcsét, mint jó illatu áldozatot, a maga teljességében bemutathatja és felterjeszheti. Indítványozza azért, hogy mind a munkások személyének megnevezését, mind pedig a jutalmazás kérdésének tárgyalását halassza el az énekügyi bizottság a most egy évre összehívandó gyűléseig.

Bizottság az elnök indítványát elfogadja s az ének vagy dallam-készítők és átdolgozók megnevezését s munkájuk jutalmazásának kérdését a most egy évre összehívandó végső beszámoló gyűlésre tűzi ki.

19. Olvastatott elnöknek az időközi bevételeiről és kiadásairól összeállított számadása, a melyet Dr. Bartók György elnöklete alatt Váró Ferencz és Radácsi György tagokból álló bizottság előzetesen felülvizsgált és a mellékelt okmányokkal való összehasonlítás után elfogadásra s illetőleg a konvent elé való felterjesztésre ajánlott.

(A számadást egész terjedelmében lásd az 1902. évi kenventi jegyvökönyv 264. lapján.)

A felolvasott és gondosan felülvizsgált számadást elismeréssel vévén bizottság tudomásul, kimondja annak az egyetemes konventhez való felterjesztését, tisztelettel kérvén egyszersmind a konventet, hogy a hátralevő munkához és újabb kiadásokhoz szükséges költségeket méltóztassék az énekügyi bizottság elnökének — további számadás kötelezettsége mellett — rendelkezésére bocsátani; illetőleg az egyházkerületeket — a szokásos kulcs arányában — a kívánt összegek kiutalására felhívni. A végső számadást — az egész vállalatra nézve — a munka teljes befejezése után fogja egyetemes énekügyi bizottságunk az egyetemes konventhez felterjeszteni.

20. Kérdésbe tétetvén, hogy az énekügyi bizottság mostani határozatai miként jutnak a tagok vagy a szélesebb körben érdeklődők rendelkezésére?

Kimondja bizottság, hogy meghatalmazza jegyzőt a határozatoknak az egyházi sajtó útján, vagy a szükséghez képest külön-lenyomat alakjában leendő közzétételére; utóbbi esetben a bizottság tagjai megfelelő példányokban részesítettven.

21. Három napi buzgó s az ügy fontossága által áthatott tanácskozás után, a bizottság ez időszaki munkálkodása befejezéshez jutván, Czike Lajos és Balogh Ferenc bizottsági tagok lelkesült szavakkal méltányolják az elnöknek az énekügy szeretetétől ihletett munkásságát, lankadatlan türelmét s a több oldalú munka minden ágára kiterjedő nagy buzgóságát; viszont elnök is szeretettel s bensőséggel méltányolván bizottsági tagoknak ő reá is lelkesítőleg ható buzgóságát s énekes könyvünk ügyét további egyszerűségekre ajánlva,

a jegyzőkönyv hitelesítésére saját elnöklete alatt Lévay Józsefet és Radácsi Györgyöt kéri fel s az énekügyi bizottság jelen ülését a nagy munka befejezése iránt ápoló jó reménységgel és Isten áldó kegyelmének segítségül hívása mellett — bezárja.

Jegyzette:

Radácsi György,
az énekügyi bizottság jegyzője.

Megnyugtató Felsővégesi ur aggodalmaira.

Komoly gondolkozású ember csak nyereségnek tarthatja azt, ha valamely tervbe vett, bármily célszerű újítás ellen minél többen, minél több nehézségeket támasztanak s a haladás kerekét kisebb nagyobb erejű nyögőkkel megkötni igyekeznek. Csakis így lehet elkerülni az elhamarkodásból származó veszélyeket. Ha valamely javasolt új dolog szokatlanabb mértékben keleti fel a közvélemény érdeklődését, már maga ez a körülmény sokakat kedvezően hangol, sőt meg is győz a terv életrevalósága felől. Másokat az újságvágy, a „lássuk hát“ ingere sarkal az újítás szekerének tolására. Így bizony sok éretlen, kellőleg meg nem fontolt eszme nyerne megvalósulást, — közéletünk csupa kísérletezésből állana, — ha a körültekintő kételkedés, a bizalmatlanság is fel nem emelné jóindulatu intő szavát: vigyázzatok, mert jobb előre félni, mint utólag a magunk és mások kárán okulni! Az ilyen óvatos, figyelmes kételkedők rámutatnak a terv hiányaira, az általuk sejtett balsikerre, s vagy meggátolják a faló behozatalt, vagy alkalmat adnak a tervezőknek minden felmerülhető aggályok eloszlására.

Ilyen Cassandra-féle aggályoknak adott kifejezést Felsővégesi ur a D. P. L. 38. számában a prot. közvéleményt élénken foglalkoztató két kérdéssel: a „papi egyenruha“ és „protestáns naptár“ kérdésével szemben. Jólesett e kifogásokat olvasnom, mert prot. egyházunk és papi hivatásunk meleg szeretetét pecsétlik ezek; de sokkal nagyobb lenne örömem, ha az aggodalmakat eloszlátom, vagy legalább enyhítenem sikerülne.

A papi egyenruha ellen felhozott érvei F. urnak maguktól el fognak hallgatni, ha figyelemmel elolvassa az ezen témáról eddig megírt cikkeket. Ezeknek legtöbbször hangsúlyozva volt, hogy nem *egyenruháról*, hanem *hivatalos ruháról* van szó, mely a lelkesi szolgálatok végzésén kívül gyűléseken, értekezleteken, polgári ünnepélyeken, — szóval mindazon alkalmakon viselendő, ahol ma legtöbbször szalon ruhát öltünk. Ily helyeken az a papi öltöny nem fog vásári szennyvet venni magára, amitől annyira irtózik F. ur. Pedig én még tovább is megyek és azt sem tartom tekintélyrontónak, ha vásárokon is megjelenünk e ruhában. Én sokszor látok kath. papokat a vásárokon, látom, hogy ott — ruhájok révén — éppen olyan tiszteletben részesülnek, mint a templom küszöbén, míg a mi szürke ruhás, színes nyakkendő szolgatársaink a lókupecekkel egyenlően értékeltek. Én elhiszem, miszerint F. urnak van olyan *egyéni* tekintélye, hogy azon a formaruha semmit sem emelhet, de hogy a prot. *lelkészi kar* tekintélyét emelni fogja, azt állítom. Hogy vannak olyanok, kik a ruhát kimélni nem tudják, s hogy az ilyeneknek kopott, rendetlen vagy nem tiszta papi ruhája siralmas látványt nyújt, az tény; — de méltóztassék elhinni: az ilyen kivételes alakok nem érdemlik meg, hogy viseleti és szolgálati szabályainkat az ők igényeikhez és képességeikhez szabjuk. Hiszen F. ur maga mondja, hogy „a lelkipásztor hivatalos ruhája olyan, mint a munkásnak a maga szerszámja.“ Nos hát — bocsánat a triviális hasonlatért — én semmi rosszat nem találok abban, ha ezt a szerszámot minden nyilvános megjelenéskor viseli, hogy tudják mily mesterséget űz.

A papi ruhánál sokkal kevesebb szót szentel F. ur a „protestáns naptár“ vajudó ügyének. Egy olyan érvet hoz fel ellene, melyet egymagában is elégnék tart a prot. naptár agyoncsapására — még születése előtt. Félti ugyanis tőle az *árvaházi naptárt*. Hát én szívesen beismerem, hogy ez „szép multu, jól szerkesztett és népszerű naptár,“ de két nagy hibája van. Egyik az, hogy ez is, mint a többi naptárak (csak a naptári részről szövegek) a több százados sablon szerint készült, ma már a hortobágyi gulyás által is (aki már nem a csillagokról, hanem zsebórájáról nézi az időt) rég túlhaladott állásponton álló, babonákkal telt kalendárium. Másik hibája, hogy nagyon kevésse protestáns. Éppen annyi tért szentel a kath. szentek ünnepeinek feltüntetésére, mint akár a Páduai Szent Antal naptára. Prot. jellegét azok a sorok végére illesztett bibliai locusok volnának hivatva megadni, melyeket az olvasók 90%-a nem vesz figyelembe. A szépirodalmi rész igenis protestáns, de inkább lutheránus jellegű. Ha már most az az új naptár nem lesz különb a prot. árvaházi naptárnál: *magától is semmivé lesz* e szép multu vállalat mellett; de ha jobb, kedvesebb, népszerűbb lesz: úgy nagyon természetes *több jövedelmet is fog hozni prot. jótékony intézmények céljaira*. Emellett még nem megvetendő kulturmissziót is teljesítend egészen új, a mai műveltségi viszonyoknak megfelelő szerkezettel. Nem „divatos áramlat“ ez, hiszen Király Antal

kartársunk felszólamlása előtt senki reá sem gondolt, hanem a haladó kor követelménye s az első lépés annak a régi naptárszerkezetnek a megújítására, amely valóságos szégyenfolt a XX. század kulturáján.

Milota, 1902. szeptember.

Sipos József,
ev. ref. lelkész.

TANÜGY.

Szaksfelügyelet az ev. ref. népiskolában.

Irta s a „Magyarországi Ev. ref. tanítók országos Egyesületének kolozsvári gyűlésén felolvasta **Farkas Imre** mezőturi ev. ref. tanító.

(Folytatás)

A mi iskolánk gyökerében egy lévén az egyházzal, szakasztott abban a kóros állapotban szenved, a miben az egyház. Az általános elégedetlenség-szülte erkölcsi földrengés, a mely a társadalom minden rétegét átjárta, benne van az iskola levegőjében is, sőt — azonnal be is bizonyítom — benne van magában a mai egész tanítás-rendszerben. Az iskola-intézmény sem tartott lépést az általános haladással, megmaradt szánandó ösdiságában. Legfeljebb a kor hibáit és pedagógiai baklövéseit vette át és fejlesztette azokat jókedvvel, bőszéggel.

Ime bizonyítok! Bocsnátot kérek, ha kissé elől kezdem; de kötelességem itt, ha röviden is bemutatni az iskola aggasztó szervi bajának genesisét, mert csak ennek megismerése után alakul ki előttünk a felügyelet a maga igazi jelentőségében.

Az ó-kor filozófiájának fő-tárgya volt a világ; a középkoré az Isten. Sablonok uralkodtak a tudományban, a költészetben, az iskolában. És az ember arra volt kényszerítve, hogy gondolkodásában ezekhez a típusokhoz alkalmazkodjék. A középkor összes műveltségének központja a theologia. Minden tudás dogmatikus és csalhatatlan. A ki valamit tudni akart, annak a studiumhoz kellett alkalmazkodni, mert több igazság nem volt csak a hét szentség, a hét erény, a hét bűn, a hét bolygó és a hét szabad művészet. . . Minden, a mi a gondolkodás és művelődés világában létrejött, a közfelfogás szerint csak isteni eredetű lehetett; a mindentudás forrása tehát a vallás volt, amde kifordulva eredeti, evang. erkölcsi alapjából és a papizmus kezében „tulvilági eredetű“ alapja lett az egyházi hatalomnak. Ezért aztán a kor nem csak a tudást, de világi hatalmat is a papság elidegeníthetetlen tulajdonának tartotta és általában babonás tiszteletet fejlesztett ki a felsőbbek irányában. Így jutott teljes virágzásra a hűbér-rendszer.

Az iskolák ebben a korban theologiai alapon állanak: a filozófia uralkodó irányzata pedig a spiritualizmus.

Jött aztán az új-kor, a melynek böleselete az embert vette kiindulása tárgyául. Jött Bacon, a ki ellentétben a középkor felfogásával, minden ismeretnek az alapját a tapasztalásban keresi. Az emberekben pedig lazulásnak indul a hit minden iránt, a mi nem kézzel fogható s nem észszerű. Míg a középkor mindent isteni eredetűnek, szelleminek tartott, addig az újkor az anyagból, a tapasztalásból magyaráz mindent Cartézius után az volt a jelszó, hogy igaznak semmit sem kell elfogadni addig, míg a dolgot igaznak nem tapasztaljuk.

Majd a nagy század encyclopedistái kifejlesztik a természettudományokat s ezzel teljesen átalakul a gondolkodás: a spiritualizmust a filozófiai realizmus váltja fel.

És megváltozott az iskola ábrázata is. A reformátorok, Luther, Melancton, Trotzendorf stb. után, Comenius, Locke, majd Rousseau és Pestalozzi kivették a tanítást az elvont dogmák homályából s a midőn beültették azt a való élet egészséges légkörébe, egyszermind hozzáférhetővé tették a nép számára is. Minden vizsgálódás kiinduló pontja az ember lévén, általánossá kezd lenni az a felfogás, hogy az emberek egyenlővé vannak teremtve. S megrendülnek a hűbér-rendszer falai; földre hull az egyház szolgálóinak nagy tekintélye; megínog a fejedelmek hatalma és a jogaiba helyezett értelem megteremtí a politikai egyenlőség eszmélyét. A mint aztán a középkorban a vallási eszmékért, úgy lelkesült most a világ az emberiség új eszményeiért: a szabadság, egyenlőség és testvériséggért! . . . És jött a borzalmas francia forradalom, a mely hegyire-hátára állított mindent, felforgatott nemest, aljast. Am ebből a szörnyű forgatagból teljesen átalakulva került ki az egész művelt világ szellemi, társadalmi és politikai felfogása. Csak a miért ez a nagy, világreformáló harc dult — a zsarnokság maradt meg; noha alakot cserélt az is: akkor az egyesek zsarnoksága ellen küzdött a tömeg, ma a tömeg zsarnoksága készül elnyomni az egyesek szabadságát! . . .

Ime ezen az erkölcsi alapon állanak a hitlenek és a társadalom mai rendbontói. És a mikor eddig jutottunk elmélkedésünkben, nem nehéz rámutatni arra a forrásra, amelyből — jóllehet más hatások közreműködésével — a ma már tömeg erkölcsöse fajult, kárhuzatos matérializmus ered, az, a melyből minden elégtelenség s minden erkölcsi nyomor származik!

Ez a forrás a végletekig mélyített realizmus. Ez vette halalmába az újabb idők összes művelődési tényezőit: a fórumot, a sajtót, az iskolát. S ezen nincsen is mit csudálkozni! Hiszen a tul a renden elvont, dogmatikus irányu műveltség után, a reactio természetében rejülő tulzással fordult a szabadabb lett egyén a reális élet önző érdekei felé és a mit eddig istenített, megvetette a szellemet lenyűgöző papságot, a vallást ez mindent, a mit nem tartott észszerűnek. Természetes aztán, hogy az új irányzat hatása alatt nemcsak a vallási és általában a spirituális alapon álló erkölcsi felfogás bomlott fel, de attól kezdve az általános szellemi fejlődés is egyenesen elhanyagolja a szívet és az erkölcsöt s pusztán az ész képzésével törődik.

Ez a tulságba vitt realizmus látszik ma egész művelődésünk hatásában és ennek kárhuzatos nyomait látjuk népiskolai tanrendszerünkben is. Az értelmileg megterhelt s az ész tömködésével agyongyötört nemzedékek idő-nap előtt kimerülnek és a betegesen tudományos irányzat nyomása alatt bele nevelődnek a legszélsőségesebb matérializmusba.

Ezen a veszedelmes irányzaton már a népiskolai nevelés-oktatás fokán változtatni, az esz- és szívképző elemek között az arany közép utat felkeresni, a vallás nagy közvetlenségű nevelő hatását az összes tárgyakkal szerves kapcsolatba hozni, — az iskola nevelő eljárásában a tanítónak önállóságát biztosítani és mindezek tudatos irányítása s vezetése végett a szaksfelügyeletet szervezni: ez ma már éppen olyan kötelessége az egyházi kormányzásnak iskolájával szemben, mint a belmissió törvényes rendezése az egyház belső bajainak orvoslására!

Ime, mt. orsz. gyűlés, igyekeztem kimutatni azokat a belső, mondhatnám az erkölcsi kényszer súlyával ható okokat, a melyek az iskolafelügyelet reformálását, a tanító munkakörének a viszonyokhoz mért önállósítását s általában az egész vezető és irányító rendszer korszerű rendezését, az egyháznak önmaga iránti kötelességévé teszik.

Az elmondottak után világos, hogy olyan felügyeletet kell teremteni, a mely teljes kizárólagossággal az iskolának szentelhesse minden idejét, minden tudását, minden ambícióját; felügyeletet, a mely ne elégedjék meg többé a haladási napló megkérdőjelezésével s a pensus akkurátus elvégzésének ellenőrzésével, hanem pedagógiai jártassággal, szakszerű tapasztaltsággal, testvéries gondolkodásmóddal szerezze meg a tanítók bizalmát, szeretetét s azokkal karöltve munkálkodjék az iskola virágzásáért; felügyeletet, a mely a hatóságok és az iskolafentartó egyház kívánalmait, érdekeit a tanítás mértéke és módszere, az iskola szelleme és erkölse tekintetében, kipróbált pedagógiai eszközök céltudatos alkalmazásával tudja előmozdítani; felügyelet, a mely pedagógiai műveltségének tökéletesítését s a tanításügy tanulmányozását élete egyedüli feladatának ismerje.

Az ilyen felügyeletet pedig nem lehet másként szervezni, csakis úgy, ha a pedagógiai szakképzettségnek méltó helyet biztosítunk az iskolafelügyelet gyakorlásában.

Tiszta munka és az előadottakból világos, hogy úgy a felügyelet rendezésél, mint a vallás-erkölcsi szervezkedést, az egyház mai nehéz helyzeté, századok évezte tűzében égett, de ki nem égett, sőt örökkévalóságra hivatott intézményeinek élete, új virágzása követeli! Éppen azért arra kérem t. kartársaimat s mindenkit, akit ez a dolog érdekel, ne úgy méltóztassanak a felügyelet újjászervezését felfogni, mintha a tanítóság azzal valami jog-okkupálást akarna elkövetni a maga személyes érdekéből; de nem is úgy, mintha a felügyelet változásával a papság tekintélye ellen valami merénylet fele követtének el; hiszen az egész ügy rendezését nem lehet, nem szabad másként megfogalmazni, csak presbyteri szervezetünk és önkormányzatunk keretében.

Nem uraim, nem valami kisszerű érdekhajhászat az, hanem: a mai gonosz módon homályos időkben, a szabadság világosságával és az igazság fényével világító s a tiszta magyar nemzeti műveltséget terjesztő protestáns egyház életérdeke! Óh, a magyar vallásnak és a becsületes magyar erkölcsöknek élni, halni, virágozni kell — tul az enyészeten! Hiszen ki tudja:

Teremt-e Isten több magyart,
Míg a világ, míg napja tart:
Ha mi is elfogyánk!?

Határozati javaslatom a következő:

1. Tekintettel arra, hogy egyházunkat s annak intézményeit erősen szervezkedő külső ellenségek és ezeknél is veszedelmesebb belső bajok rongálják: alkottassék olyan törvény, a mely az egyház élő szervezetének, szolgálati pragm. alapján, minden őrállóját oda állítsa, abba a munkakörbe, a hol képzettségénél, hivatásánál, alkalmazásánál és gyakorlati ismereteinél fogva a legtöbb erkölcsi haszonnal munkálhatja az egyház javát. E végből

2. készíttessék a reform. népiskolai nevelés-oktatás egész rendszerére kiterjeszkedő rendtartás, a melyben

a) a tananyag feldolgozása s a szív- és erkölcs-képző elemek gondos felhasználása tekintetében, a tanítónak kellő önállóság biztosíttassék;

b) a pedagógiai szakképzettség az iskola szellemének irányításában s a felügyeletben, az egész vonalon méltó módon érvényesüljön. Ehhez képest.

c) a helyi felügyeletben a tanító, hol több van az igazgató legyen a tanításügy szakelődője;

d) az egyházmegyei tanügyi bizottság (a mely egyházmegyei tanítókból álljon) a saját hatáskörében és felelősségére maga végezze a felügyeletet.

e) Az egyházkerületi népisk. tanügyi bizottság tagjainak egyhármada tanító legyen; ugyszintén

f) a teljesen szervezendő konventi egyetemes népisk. tanügyi bizottságnak is.

3. A hazai összes népiskolákra egyetemesen kötelező rendtartás és szervezet pontjainak megállapításába, a ref. tanítók orsz.-egyesülete útján, esetleg egyházkerületenkénti képviselőletben, a tanítók is folyjanak be.

És még egy szót!

A reform. tanítói kar tisztában van, tisztában kell hogy legyen azzal, hogy ha beleszólást engednek neki a saját szakmája ügyeinek intésébe, ezzel jogot nyer; de olyan jogot, a melynek gyakorlása rendkívül súlyos, erkölcsi felelősséggel járó kötelesség. Mert az élet, ha felhatalmaz is bizonyos jogok élvezésére, azt csak azért teszi, hogy a kötelesség becsületes teljesítését viszonzza.

Mi nem félünk a kötelességektől; de azt az ügy érdekében nagyon fontosnak tartjuk, hogy valahára minket is képesnek tartsanak arra, hogy saját ügyünket ismerjük; tegyék fel rólunk a kiket illet, hogy minket ref. tanítókat, egyházunk jóléte, iskolánk fejlődése és virágzása vezérel és lelkesít minden dologtevésünkben. A míg a tanítóra csak a nyers, napszámos, szolgálai felellemmel végzendő munkát bizzák; a míg a tanító szellemi szolgálásra kárthatatva, hivatalból kiskorunk tartatik: addig ne várja az iskola szellemének megújítását senki, mert a milyen a tanító, olyan az iskola!

KÖZÉLETÜNK.

A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság hódmezővásárhelyi közgyűléséről.

— 1902. évi szeptember hó 23. és 24. —

(Folytatás.)

Még meghatóbb és változatosabb volt a társaság gyűléskezésének második napja, a mely szeptember 24-én reggeli kilenc órakor, az ev. ref. ó-templomban tartott istentisztelettel kezdődött.

A tagok és vendégek a ref. főgymnasium udvaráról, a püspökök és világi előkelőségek elén, ünnepi komolysággal vonultak a közeli templomba, melynek minden talpalatnyi helye és zuga zsufolásig megtelt. A mint a hívők ajkain megzendült a „Dicsér téged teljes szívem“ kezdetű 138. zsoltár fenséges dallama és erre a 90. zsoltár első és kilencedik versét elénekeltük, úgy éreztük, mintha ott voltunk volna, „hol a menny lakói az Ur királyi székének előtte letelepednek.“ Bármerre megyünk is, nem találunk építőbb, lélekemelőbb, szebb énekeket, mint a református egyház örökbecsű tulajdonaként megőrizett zsoltárokat, a melyek mind alaki

mind tartalmi és zenei tekintetben felülmulnak bármely más hasonló mű termékeket. Közbe a városi dalárda karéneket zengett, szabatos előadással. Erre dr. *Maszyk* Endre pozsonyi ev. theol. akadémiai igazgató tanár lépett a szószékbe és szívből fakadó, áhitatra gerjesztő, buzgó imádságot mondott, melynek elhangzása és a 130. dicséret első versének eléneklése után *Gergely* Antal mezőturi ev. ref. lelkész tartotta meg-alkalmi egyházi beszédét Mát. 17, 3—8. alapján. Szónoki lendülettel előadott tartalmas és hatásos beszédének központi gondolata az volt, hogy a magyar protestáns irodalmi társaság és a hazai társadalom céltudatos működésének, erő kifejtésének, boldogulásának és remélhető sikereinek kizárólagos biztosítója, záloga az, ha elve, törekvése, vágya és célja lesz: Jézus egyedül! A beszédhez alkalmazott utóimádság után az említett dalárda összhangzó énekével és a 122. zsoltár harmadik versének együttes elzengésével véget ért az istenítisztelet, a mely maradandó nyomokat hagyott hátra a hívők lelkében. Az adakozás a M. P. I. T. Károli alapjára történt.

Az ó-templomból a társaság tagjai és a gyülekezetből igen számosan, az ev. ref. új-templomba vonultak, melynek tágas terei és karzatai alig bírták befogadni az érdeklődőket. Ott láttuk Kun Bertalan tiszáninnyi, Kiss Áron tiszántuli, Bartók György dr. erdélyi ev. ref. püspököt, Hegedüs Sándor világi elnököt, Zsilinszky Mihály államtitkárt, Szilassy Aladárt, Kovácsi Sándor miniszteri tanácsost, Lukács György főispánt, György Endrét, Széll Kálmán, Görömböi Péter, Sütő Kálmán, Szikszay Zoltán, Máty Lajos, Révész Kálmán, Szekeres Mihály espereseket, dr. Nagy Dezsőt, Simonffy Imre kir. tanácsos polgármestert, Kiss Albert, Dicsőfi József, Madarász Imre, Kecskeméti Ferenc, Lévai Lajos, Ruszkay Gyula, dr. Baltazar Dezső, Lencz Géza, Szalay József, Mészáros János, Szabó Sándor, Haypál Benő, Gulyás Benő, Vörös Károly, Kármán József lelkészeket, Bedőházi János, Benedek János, Endrei Gyula orsz. képviselőket, a békésbányai egyházmegyei és hódmezővásárhelyi lelképásztorokat, a debreceni, sárospataki, kolozsvári, budapesti és pozsonyi theol. akadémiák, mint szintén vidéki és helyi főgymnasiumok tanárait, hitoktatókat, presbytereket, segédlelkészeket, tanítókat, tanítónőket, buzgó egyházi és világi férfiak s nők nagy közönségét. A névsort aligha tudnók hiánytalanul közölni, hiszen a résztvevők annyian voltak, hogy hasábot foglalna el csupán a neveik jelzése. A gyűlésre járó tagok pontos statisztikáját különben Lévai Lajos nyilvántartja és közre bocsátja.

Bármily számosan voltak is azonban jelen a helybeliek és vidékiek, mindamellett érezhető volt a megjelenésben gátolt evang. püspökök, főgondnokok és egyházmegyei vezérférfiak távolléte. Közülök igen szép és bensőségteljes üdvözlő sürgönyöket küldöttek Darányi Ignác, gróf Degenfeld Schomberg József, báró Prónay Dezső főgondnokok, Antal Gábor, Sárkány Sámuel, Gyurátz Ferenc, Zelenka Pál, dr. Baltik Frigyes, Szász Károly püspökök, valamint Puky Gyula főispán, meg az erdélyi evang. egyház consistoriuma és Harsányi Sándor a chicagói ev. ref. gyülekezet nevében. A hitsorsosi együvértartozás érzésének és tudatának ily közvetett módon történt nyilvánulása is erősítőleg, buzdítólag hatott a kedélyekre.

A diszgyűlés tizenegy óra tájban kezdődött. Megnyitotta a beszédben és tettben egyaránt tankadatlan, lelkes világi elnök Hegedüs Sándor rövid pár szóval. Ekkor a hódmezővásárhelyi két protestáns testvéregyház

részéről és nevében *Szeremlei* Sámuel ev. ref. lelkipásztor, mindenki által hallható érces csengő tiszta hangon, a következő eszmedus üdvözlő beszédet mondotta:

Nmélt. és főtiszt. elnökség!

Mélyen tisztelt gyűlés!

Hmvásárhelyi ref. gyülekezetünk és a békés-bányai egyházmegye nevében üdvözlöm Irod. Társaságunk e szent helyen egybesereglett tagjait.

Méltó örömmel telik el szívünk, midőn a két prot. egyház vezérembereit és kipróbált lelki harcosait magunk körében láthatjuk, mert mi, kik e helyben lakunk, érezzük, hogy szükségünk van arra a világosságra és erkölcsi erőre, melyet az Irod. Társaságnak terjesztene és nyújtani magasztos feladata. Nem vagyunk kicsinyhitűek s nincs okunk kétségbeesni hitállapotaink felett, mert népünkben van hűség apai hitéhez s kész azért anyagi áldozatokra is, mint készek voltak ősei, kik minden patronusi segítség nélkül századokon át önjerejükből fentudták itt tartani s a kor szükségéhez képest fejleszteni egyházi intézményeiket. Mindazáltal nekünk, kiket a Gondviselés ide örüllőknak állított, lehetetlen észre nem venni a nagy változásokat, melyeket az utolsó évtizedek a mi egyházunkra nézve is hoztak. Más vizeken járunk most az anyaszentegyház hajójával mint régente. Mások a törvényes, a közgazdasági és társadalmi viszonyok, mint hajdan voltak. Más a közönség felfogása, erkölce és szokása. Más vágyak, más szenvedélyek mozgatják annak lelkét. A régi ellenséghez most ujak is csatlakoztak, melyek nemcsak kívülről ostromolnak, de köztünk és bennünk is vannak, melyek a szentek egységét s a hit templomát készülnek megbontani és aláásni. Új erőre, új segédeszközökre, új harci módra és új fegyverekre van szükségünk, hogy a ránk bízott szent kincset megőrizhessük. Érezzük, hogy egyházi tudományunk az elmélet és gyakorlat mezején egyaránt tovább fejlesztést kíván. Meg kellene tanulnunk, hogy kell mélyebbre vetni a hálót, jobb rendbe szedni csapatainkat s szorosabban kapcsolni azt egyetlen fejedelmünkhöz, a Krisztushoz.

A hivatalos egyháznak efemer értékű ügyei s a régi formák és értékeknek többé-kevésbé fontos ápolása is elég gondot adnak neki a fenálló keretben s lényegest és lényegtelenet egyforma figyelemmel kell felkarolnia. Maga a közönség, a nép, melyet a kor hitetlensége és közönyössége vallási és egyházi nézeteiben még nagyobb mérvben megzavart, még kevésbé tudja, hogy minő kincs az, a melyet vallásában bír? a mely mellett minden körülmények között meg kell maradnia? S e kincsnek melyek a legdrágább részei? Ugy vélem, hogy az Irod. Társaság feladata az igazat és lényegest, az egy szükségest feltüntetni a vallásban és az egyházi élet mezején, felvilágosítani az elvakultakat, tisztázni a nézeteket, előkészíteni és megérlelni az elméket egy nyugodtabb és boldogabb jövő alakulására, a mi egyfelől a theologiai tudomány és a vallási népies irodalom fejlesztése által eszközölhető, másfelől pedig és mindenek előtt a buzgóság tüzeinek felgyújtása által mely nem kérd s nem okoskodik, hanem a lelkes példaadás útján lángra kél s együve forrasztja s ekképp megtisztítja és fölemeli a rokon-lelkeket.

Mélyen tisztelt Vendégeink! Emeljék fel a fáklát, mely kezeikben lobog s melyre ez a nép vágyva és várakozva tekint. A mi prot. közönségünk minden rétegében megvannak a jó alaptulajdonok, megvannak az igazság keresésének és a szabadságra és önállóságra törekvésnek és a testvéries érzésnek evangéliumi elemei;

más oldalról nyilvánvaló, hogy ezek az elemek mint érvényesülnek évről-évre növekvő mérvben a törvényhozás és a közkormányzat rendszerében is, annál inkább, mert államférfiaink láthatják e hon történetéből s a külső országok példájából, hogy mennyi erő rejlik a protestantismusban a nemzeti önállóságnak fentartása s az államok felvirágoztatása tekintetéből. Ily körülmények közt sem a siránkozás, sem az örökös vészkiáltás nem jogosult: sőt amennyiben demoralizálja embereinket s növeli az ellenség vakmerőségét, határozottan ártalmunkra van. Ha van szivig ható fájdalom, s vannak belső gyöngeségeink és bajaink: van szívós természetünk és elég erős szervezetünk is, mely a betegség leküzdésére segít s van annyi hitünk és bizalmunk Istenben, az evangéliom erejében és mi magunkban, hogy bajainkat leküzdhetjük.

Röviden, mélyen tisztelt gyűlés, azt akartam mondani, hogy a magyar protestantismus itteni hiveiben is ugyanazon indulatok élnek, mint másutt lakó hitfeleinkben s annyiban is rokonságban vagyunk velök, mert jobban-rozban együtt tartunk velök s együtt akarunk küzdeni velök életre és halálra.

E testvéries érzéssel üdvözlöm a M. P. I. Társaságot s mint e gyűlekezet lelkipásztora a magasságban lakozótól áldást könyörgök ténykedéseire.

Ez a beszéd, a mint hangsúlyozva volt, ott maradt minden figyelmes hallgatónak az emlékezetében s egyik legkiemelkedőbb része volt az egész gyűléskezésnek. Válaszolt rá szintén Hegedüs Sándor elnök, azzal a mélyen járó elemző talentommal és irányító képességgel, a mely az ő kiváló tulajdona. A társaság évkönyve bizonyára közleni fogja ugy ezt az elnöki választ, mint dr. Bartók György erdélyi ev. ref. püspöknek széleskörű olvasottságáról, sok tudásról, protestáns hithűségéről és ékesenszólásról tanuskodó, értekezésszerű beszédét, mely kellő időben s kellő alkalommal hangzott el.

A titkári jelentés lényegét már Lapunk mult számában jeleztük.

Következtek a vallásos tartalmu költemények, melyek közül nagy tetszéssel fogadta a közönség Kozma Andor „Krisztus mindenekben” című és Szabolcska Mihály „A szeretet” című verseit. Végül az elnök méltó szavakkal berekesztette a diszgyűlést déli egy órakor.

A két testvér egyház háromszáz terítékű közebedet is rendezett a vendégek tiszteletére, a mely alkalommal lelkes pohárköszöntőket mondtak Hegedüs Sándor a királyra, Szeremlei Sámuel az elnökre és a társaságra, Lukács György főispán a társaság vezérférfiira és tagjaira, Pap Imre a püspökökre és főgondnokokra stb. stb.

(Vége köv.)

A nagyszalontai ev. ref. egyházmegye közgyűlése.

Gróf Tisza István beiktatása.

A nagyszalontai egyházmegye f. évi szept. hó 4-én tartotta meg nyári közgyűlését, melyet lelkes, ünnepiessé, mély hatásúvá tett az új gondnoknak: Tisza István grófnak a beiktatása.

Lelkes volt a gyűlés; azzá a tette a szeretetnek, a bizalomnak, a ragaszkodásnak az a nemes megnyilatkozása, melyet a választás *egyhangúsága* már előre is jelzett; ünnepiessé a mult nagy emlékei, a jövőnek édes reménysege tette a gyűlést: míg a beszéd a melylyel új gondnokunk tisztét elfoglalta, indokolja a mély hatást, a mely egyszersmind maradandó is!

Szinte lehetetlen objektívnek lenni! A mint az ember visszagondol arra, a mit látott és hallott; a mint a képzelet maga elé varázsolja a zöld asztalt, a mely körül tiszteletben, érdemekben megöszült tanácsbírák örömkönnnyekkel szemökben figyelik az új gondnokot, ki most meghatva az igaz fájdalom leküzdhetetlen elfogódásával méltatja *elődjét*, ki neki atyja volt, kit épp azért méltatnia nehéz, de a kit kellőleg méltatni talán egyedül csak ő hivatott; hiszen abba a nagy lélekbe, annak a nagy léleknek alap erőibe legjobban ő látott be; majd, a mint nemesen emelkedve szinte széduletes magasba ragadja a lelket, a midőn a kereszténységről, a protestantismusról beszél, vagy a mint a feltő aggodás hangján a tulzástól óv, s végül a jövődő munkáiról szólva bölcsességével megnyugtat, biztat és remenységet ad: mondom, mikor mindez felujul a képzelet előtt, szinte lehetetlen leküzdni az elragadtatást, mely a nagy, az emlékezetes jelenetek nyomán támad.

Mert ez a beiktatás a nagy, az emlékezetes jelenetek közzé tartozik. Egyszerű volt a szó legteljesebb értelmében. Minden szokásos ceremonia, küldöttség, meghívás stb. kizárva, a keresetlenség, egyszerűség, közvullenség jegyében folyt le; feltűnés nélkül, csöndben . . .

Csőndben . . . mert a sziv ünnepe; a sziv igazi ünnepei pedig csöndesek, és éppen azért igazán nagy jelenetek!

* * *

A gyűlést d. e. 9 órakor Széll Kálmán esperes buzgó imádsággal megnyitván, üdvözölte a gondnokot, a tanácsbírói kart és a gyűlés tagjait. A gyűlési képviselők igazolása, a tanácskozás sorrendjének megállapítása után Nagy Imre főjegyző felolvassa a szavazatbontó bizottság jegyzőkönyvét, mely szerint az egyházmegye 45 egyházából beérkezett 57 szavazatot Tisza István gróf egyházmegyei tanácsbíró nyerte el, a kit a bizottság a nagyszalontai egyházmegye egyhangulag megválasztott gondnokának jelent ki.

Esperes felhívására Tisza István leteszi a gondnoki esküt, melynek elhangzása után Széll Kálmán esperes a következő beszéddel üdvözölte:

Mélyentisztelt egyházmegyei Gondnok ur!

Ezen ünnepies pereben, midőn hivatali eskűjét letette és ezzel a nagyszalontai e. megye gondnokságát egyházi törvényünk értelmében elfoglalta: fogadja Méltóságod, e. megyénk nevében kifejezett szivből fakadó meleg üdvözlömetem.

Egyházmegyének gyűlekezetei, egyhangulag, lelkesedve, tüntető ragaszkodással választották meg Méltóságodat ezen bizalmi állásra, a melynél értékesebbet mi, világi papjainknak nem adhatunk.

Megválasztották pedig nemcsak azért, hogy az e. megyei gondnokság nemes örökségképpen szálljon ama hamvaiban is áldott feledhetetlenünk méltó fiára; immár harmadiziglen a családban,

hanem megválasztották főleg azért, mert Méltóságod 18 esztendőre terjedt tanácsbírói működésével, az egyházi élet terén kifejtett buzgó tevékenységével, lelkének ellenállhatlan erőivel, nemcsak e. megyénk és egyházkerületünk, de az egész magyarországi református egyház egyik vezérférfiává avatta fel magát, a kire éppen ma, midőn reform. egyházunknak annyi fontos ügye vár elintézését, bizalommal és biztató reménnyel nézünk mindnyájan.

Vezessen azért minket méltóságod, mint e. megyénk szeretve tisztelt gondnoka, amaz ismert kipró-

bált erővel . . . mi gyöngye erőnkhez képest igyeke-
zünk nyomain járni . . . és buzgón kérjük az isteni
gondviselést, hogy nemes irányu munkálkodásán legyen
a mindenható Istennek áldó kegyelme!!!

Az esperes szívből jött szavaira, kitörő lelkesedés-
sel ünnepelte a gyűlés az új gondnokot, a ki az éljen-
zés lecsillapultával megtartotta gondnoki székfoglalóját.

Nagytiszeletű Közgyűlés!

Letettem az esküt, mely az egyházmegye szol-
gálatára az eddiginél nagyobb hatáskörrel rendel és
kötelez s most engedjék meg, hogy szívből jövő köszö-
netet mondjak a reám nézve annyira megtisztelő egy-
hangu bizalomért. Végtelenül jól esett az nekem, mert
hiszen becsületes törekvésem méltánylását kellett benne
látnom olyanok részéről, kik kora ifjuságom óta közel-
ről ismernek és tetteim alapján mondhatnak ítéletet
felettem. De még inkább azért, mert az a kegyelet és
hálás visszaemlékezés nyilatkozik meg ebben a válas-
zásban is, mely oly vigasztaló, oly felemelő érzéseket
kelt az én fájó lelkemben.

Bizonyára egyházmegyénk utolsó gondnokára gon-
doltak az egyházmegye presbyteriumai, midőn reám
adták szavazatukat; az ő emléke tölti be a mi lelkün-
ket e mai napon is.

Nem örömmünnepet ünnepelünk ma, Nagytisztele-
tű Közgyűlés, gyászünnepevény vagyunk. Minden, de
minden annak emlékét idézi fel lelkünkben, a kit el-
vesztettünk; azon férfi alakja él itt mi bennünk, ki
fejünk volt egy hosszú életen át s kinek helye a mai
székfoglaló után is olyan üres, olyan betöltetlen marad.

Ez egyházmegyét szolgálta egész hosszú áldásos
köz pályája alatt. Innen indult meg a kötelelességteljesi-
tés rögzítés útjára, itt szolgálta először a közügyet kis
és nagy dolgokban; mint az egyházmegye gondnoka
aratta első babérait és midőn elte alkonyán a világi
közügyek kevésbé vették idejét igénybe, törhetetlen
munkakedvvel és kötelelességérzettel fordította felszaba-
dult erejét egyházunk közügyei felé.

Nem szünetelt e tevékenysége utolsó hosszas be-
tegsége alatt sem. Testi gyengeséggel és testi fájdalom-
mal dacolva készült ez év zsinatelőkészítő munkálatai-
ra. A midőn pedig vége felé járt a tél s közeledett a
tavasz a nélkül, hogy egészségének helyreállítást meg-
hozta volna, azon kérdéssel fordult orvosaihoz: remél-
heti-e, hogy részt vehet az ápril. végén tartandó con-
venten s az azt követő egyházi üléseken, ha néhány
hétre a délvidéki tengerpartra utazik. Ha igen, úgy kész
megtenni mindent, mit egészsége helyreállítására aján-
lanak, ellenkező esetben lemond mindazon tisztségei-
ről, melyek kötelelességeit immár nem teljesítheti.

Orvosainak biztató szavára határozta el, hogy az
Adria partjait keresi fel. Ez utat tervezte, ezt sürgette
még halálos ágyán is, ez utat, melyből remélte, hogy
a kötelelességteljesítés mezejét újból megnyitja előtte.

A jó Isten kifürkészhetetlen bölcsesége másként
határozott. Pihenésre tért, elhivatott körülből, árva-
ságban hagyott, mielőtt egyházunk megoldásra váró
nagy kérdéseiben utat mutathatott volna.

De azért pályája, mint befejezett körív, oda tér
vissza, a honnan elindult. Egyházunknak a nemzeti
léttel és magyar szabadsággal egybeforrt igazaiért lát-
tuk küzdeni az ifjút, egyházunkat szolgálja önzetlenül
mellékcél nem ismerve, az aggastyán utolsó le-
helletéig.

És ennek így kellett lenni, Nagytiszteletű Köz-
gyűlés! Nem a sors szeszélyes játéka, természetes,

szükségszerű jelenség ez, mely az ő lelke mélyén rejlő
jellemvonásokkal áll összhangban s egész egyéniségé-
ből önként következik. Igen, mert az egész valóját át-
ható, fitogtatás nélküli mély vallásosság egyéniségének
egyik legmarkásabb tulajdonsága volt.

Keresztyén volt a szó oly igaz, oly magas és oly
mély értelmében, minőben azt, fájdalom, nagyon kevés
emberről mondhatjuk el.

Keresztyén, ki megalázza magát Istene előtt, de
erős szövetségben él Istenével s kit Isten irgalmába
vetett bizodalma e világ hiúságai, kételyei, kísértései
és megpróbáltatásai fölé emel.

Keresztyén, ki tisztában van az élet nagy pro-
blemáival és Isten akaratában megnyugodva tölti be
rendeltetését, küzdi meg az élet harcát s fogadja, mit
reá mért a sors.

Nem megszokott öltöny gyanánt vette ő fel vallá-
sunk mezét, nem megszokottságból, conventionális frá-
zisok gyanánt fogadta el annak tanait: a keresztyén
felfogás, a keresztyén világnézet a maga komoly fen-
ségében egész életét irányító élő valóság volt reá nézve;
husává és vérévé váltak vallásunknak megrázó, de egy-
uttal nemesítő, felemelő, életet adó igazságai.

Ez adja a kulcsot az ő egész egyéniségének meg-
értéséhez. Ebből az ő igaz keresztyén hitéből fakadt
tüntetés nélkül oly mélyen szerető szívének áldásos
melege. Ezért volt oly egyszerű, szerény és igénytelen
— hiszen a legegyszerűbb ember, az öntudatra ébredni
kezdő gyermek is oly közel férközhetett ő hozzá, —
de ez emelte oly magasra őt minden világi kicsinyes-
ség és minden emberi pressio fölé. Dicséret és jutalom
nem csabította, gyűlölet és erőszak nem riasztotta el,
földi hatalom nem tántoríthatta meg őt: saját hatalma
nem kápráztatta el, a másé nem téríthette ki lelkiismerete
által eléje szabott útjából.

Keresztyén hitéből merítette azt a derült lelki
nyugalmat, azt a csüggedést nem ismerő lelki erőt
és azt a rettenthetlen bátorságot, mely soha nem hagyta
őt cserben az élet megpróbáltatásai között.

Keresztyén hite volt soha el nem alvó fáklyája
egész életének; abban rejlett alapja annak a keresetlen
voltában oly imponáló lelki nagyságnak, melyet annál
tisztabb fényben látunk ragyogni, mentül közelebbről
szemléltethetjük őt.

És ha ma, távozása felett keseregve, aggódva kér-
dezzük magunktól: hogyan pótoljuk az űrt, mit maga
után hagyott, úgy ne feledjük el, hogy erejének varázsa,
áldásos működésének titka első sorban jellemének
ezen tulajdonságaiban rejlett. Igaz emberek, hü szol-
gák igyekezzünk lenni mi is. Legyünk hü kö-
vetői igaz vallásosságban, Istenbe vetetett biza-
lomban, tiszta lelkiismeretben s mellékcél nem ismerő
hü kötelelességteljesítésben. Akkor áldás lehet a mi gyen-
gőbb kezeink munkáján is, akkor csüggedés és kis-
hitőség nélkül foghatunk a mai nehéz idők problemá-
inak megoldásához.

Mert nehéz idöket élünk, Nagytiszteletű Közgyű-
lés! Nagy és nehéz feladatok várnak megoldásra s a
láthatáron komoly tünetek, aggályos jelenségek észlel-
hetők. A felekezetiesség ijesztő mérvben harapódzik el
házánkban, rég el mult korszak sötét szelleme suhog-
tatja felettünk szárnyait, megelevenedni látszanak régi
gyászos idök ellentétei, előítéletei és szenvedélyei.

Komoly jelek ezek, méltók egész figyelmünkre,
egész gondosságunkra, de nem azért, mint a némely
köröknek a protestantizmus elleni törekvései veszélye-
sekké válhatnak önmagukban véve.

Sokkal jobban összeforrt a magyar nemzet a szabadsággal, felvilágosodással és szabadelvű haladással, semhogy a szellemi sötétségnek retrograd irányzata győzelmet arathatna az egységes magyar szabadelvű társadalom felett, és prot. egyházunknak nincs mitől tartania, míg a szabadság, felvilágosodás és vallási türelem ügyével solidaritásban marad és egy sorban küzd valláskülönbség nélkül ez ügy minden barátaival.

Komoly veszélyt csak akkor rejt ez áramlat méhében, ha sikerül magát a protestantizmust megméltelyeznie, ha a felekezetiesség üszke tüzet vet a mi sorainkba is, ha hűtlenné léve vallásunk lényegéhez és nagy tradícióihoz, egyházunk s a magyar szabadelvű társadalom közé magunk emelünk válaszfalat.

Vallásunk lényegét Jézus tanítása s a szabad vizsgálódás képezi. E két pillérré építették fel vallásunk nagy alapítói a protestantizmus büszke épületét, ezeken kell annak a jövőben is nyugodnia.

Jézus tanítása adja Isten, ember és világról vallott felfogásunk és Istenbe vetett bizodalunk változhatatlan hitbéli alapjait. Fenséges, vigasztaló, megtisztító igazságok foglalata az, melyhez az önhitt emberi ész sekély racionalizmusával hozzányulni gyermekes és hiábavaló dolog.

Hiábavaló minden kísérlet létünk nagy problémáinak értelmünkkel való megfejtésére. A leggeniálisabb bölcsésznek teoriái is bizonyító erő, tudományos érték nélküli üres phantazmagoriák s e kérdések mélyére törekvő minden komoly és őszinte bölcselkedés a vigasztalan skepsis sivár nirvanájához, az emberi értelem csődjéhez vezet. De, a ki ezt a küzdelemteljes utat megtette s reménytelenül allott meg a gondolkodás véghatárain, egy drágán szerzett, de nagy és termékeny igazsággal térhet meg utjából. Azzal az igazsággal, hogy Isten, ember és világ lényegét eszünkkel meg nem foghatjuk soha, azokhoz csak a hit szövétneke, az isteni tanítás vezethet el. Az isteni tanítás, melynek valóságát lelkünk sejtelve, lelkünk sóvárgása mibennünk hirdeti, melynek igazsága mellett mindaz tanuskodik, mi a földi sárral keverten lelkünkben élő isteni szikrából ered.

Ez az isteni tanítás pozitív, változhatatlan alapja vallásunknak, isteni tekintély, mely előtt elménknek meg kell hajolnia.

De csak az isteni tekintély előtt.

A reformáció fellázadás volt az emberi tekintély, az emberi tanítás uralma ellen. Luther és Kálvin a szabad vizsgálódás jogáért küzdöttek, azt követelték minden emberi tekintélyvel szemben minden keresztyén számára s méltatlan utódaik volnának, ha az általuk lerombolt tekintélyek helyébe az ő tekintélyüket állítanók.

Természetes dolog, hogy minden pozitív vallás a maga felfogását dogmatikus rendszerbe foglalja össze, de ne feledjük, hogy a dogma emberi mű, mint ilyen egyes emberek és korok gyarló felfogását tükrözi vissza s bíráltnak, megvitatásnak, fejlődésnek van alávetve.

A protestantizmus alapeszméjével jönnénk tehát ellentétbe, ha bármely hitvallás dogmatikus rendszerének békóiba akarnók az egyház hitéletét belészorítani. A mi egyházunk erőt vigaszt és lelki békét nyújtó gyámola mindenkinek, ki Jézus tanítását magáénak vallja s az igazságot ennek alapján hívő lélekkel keresi. Mindenki, ki emberi gyarlóságát átérzve, Isten előtt megálazza magát s az élő hit általi megigazulásra törekszik, a maga hitének egész szabadságával férhessen meg a mi egyházunkban a nélkül, hogy összeütközésnek kelljen lelkének benső sugallata s az egyház hivatalos igazsága között beállania.

Az őszinte vallásosságnak, a hit mélységének és bensőségének alapfeltétele ez s vallásunk erkölcsi erejének veszedelmesebb ellensége nincs és nem is lehet, mint a dogmához merev ragaszkodást követelő azon orthodoxia, mely hozzá láncol mások tanaihoz s oly vallomásokra kényszerít, melyek nem lelkünk szentségéből fakadtak.

Az ígéhirdetés, a vallástétel fenséges aktusának profanálása ez.

Üres szertartássá alacsonyítja le azt, ha gondolkodás nélkül elfogadott tételek gépies ismétléséből áll, vagy — mi sokkal rosszabb — saját igaz meggyőződésünk eltagadására hypokrizisre, az Ur színe előtt való hazudásra kényszerít.

Nem, Nagytisztelőtű Közgyűlés, arra az erős, élő igaz hitre, melyre a mai nemzedéknek oly égető szüksége van, nem ez az út vezet.

Egyházunk legjobbjainak lelki nyugalmát s apáink vallásához való ragaszkodását a vélemény szabadság, a szabad vizsgálódás joga biztosítja csupán. De egyúttal ez óvja meg az összhangot az emberi felvilágosodás, a haladó műveltség és a vallás örök igazságai között.

Minden vallás, mely az emberi ész gyarló alkotásait örök igazság gyanánt hirdeti, örök érvényt arrogál olyan tanok számára, melyek a tökéletesbülő emberi elme bizonyos fejlődési fokát juttatják kifejezésre. Az emberiség haladásával be kell tehát a fejlődő tudomány, művelődés s az emberi elme által alkotott dogma között az ellentétnek állania, mely — ha át nem hidaljuk azt — a felvilágosodás és vallás közötti meghasonlásra vezet.

Ezt a szomorú jelenséget széltére látjuk fellépni korunkban. Kivált a latin fajoknál, de általában mindenütt, hol a vallásos felfogás az emberi tekintélyhez mereven ragaszkodik, a társadalom két táborra szakad: vallásos emberekre, kik a felvilágosodásnak s felvilágosodottakra, kik a vallásnak ellenségei.

Mennyi szenvedés, mennyi erkölcsi nyomoruság, mennyi siralom és mennyi bűn származik e meghasonlásból! Mily iszonyu veszélyt rejt az az emberiség jövőjére nézve magában! Az emberiség lelki békéjének, erkölcsi épségének és boldogulásának, de magának a vallásnak érdeke is egyaránt követeli, hogy az egyház tekintélyét csak az örök érvényű isteni tanításra szorítsuk, mely a haladó emberi elme növekvő látkörével mindenkor összeegyeztethető s az összeegyeztetés ez áldásos munkájára nyissunk szabad tért a szabad vizsgálódás számára.

Ez az, mit tőlünk egyházunk szelleme s megalotóinak dicső példája követel, ezt kell tennünk, ha vallásunk lényegéhez hűek kívánunk maradni. De ez még nem elég: nekünk, magyar protestánsoknak vannak más kötelességeink is, melyeket a magyar protestáns egyház nagy tradíciói szabnak elénk.

Elévülhetetlen érdeme, örök büszkesége, de egyúttal szerencséje is volt a magyar protestáns egyháznak, hogy évszázados történelmének változatos küzdelmei között a magyar nemzet ügyével mindenkor azonosította magát s felfogásával és egész működésével abba a keretbe illeszkedett belé, melyet a magyar nemzet faji, nemzeti és szabadság utáni törekvései szabtak elé.

Innen van az, hogy mindjárt a vallási üldözések legsötétebb korszakának lejártával az egész magyar társadalomban valláskülönbség nélkül megnyilatkozik az a felfogás, miszerint a magyar protestantizmus megbecsülhetetlen erőforrás a magyar nemzet nagy céljainak szol-

gálatában. Már a XVIII. század végén a magyar katolikusoknak legjobbjai küzdenek egyházunk igazai mellett, s e lélekemelő jelenség az ujjaébredési korszak összes küzdelmein végig vonul. Mióta pedig a magyar nemzet önrendelkezési jogát visszanyerte s kormányzatát önmaga intézheti, a magyar protestantismus a maga erősen nemzeti jellegével és szabadságszeretetével az állami élet összes illetékes faktorainak rokonszenves támogatásában részesül.

Divattá vált napjainkban e tény valóságát kétségbe vonni; bizonyos oldalról rendszeresen ápolják a gyanút, hogy kedvezőtlen fordulat állt be a legutóbbi időkben. Nagy szívóssággal törekszenek némelyek a magyar protestánsok bizalmatlanságát felköltetni s őket külön szervezkedésre reábirni.

Ennek a felfogásnak számára hiába keresnők a komoly ténybeli alapot; ellenkezőleg, minden jel arra mutat, hogy mai kormányzatunk ezen a téren közvetlen elődjének munkáját következetesen folytatja tovább s ez az akció, mely a protestáns egyház közérdekű tevékenységének állami segélyezésére a múltban vette kezdetét, változatlan jóakarattal s évről-évre fokozódó anyagi eszközökkel ölt fokozatosan mind nagyobb arányokat.

Talán triviális lesznek, de nem tehetem, hogy egy tényre reá ne mutassak, mely valóban szembeszökően illusztrálja a mai helyzetet.

Két egyházkerületünk főgondnoki széke állott a közelmúltban betöltés alatt, két ízben volt tehát ref. egyházunk egy-egy tekintélyes részének alkalma megjelölni azon férfiakat, kiket bizalmára különösen méltóknak talál. A dunamelléki főgondnoki állás betöltésénél az egyház szavazatai két oly férfi között oszlottak meg, kik mindketten felelősség melletti részesei voltak a mai államkormányzatnak, Midőn pedig a dunántúli egyházkerületnek is főgondnokot kellett választania, a szavazatok többsége, az egész magyar protestáns közvélemény megnyugvásával s bizonyára teljes megnyugvásával azoknak is, kik másnak megválasztását óhajtották, azon férfira esett, ki a másik kerületben kisebbségben maradt.

Hogyan lehessen tehát félnünk oly kormányzati iránytól, melynek kiváló képviselői és intézői a magyar protestantismus bizalmának ily előkelő letéteményesei.

Nem, Nagytiszteletű Közgyűlés, nincs semmi jel, mi a magyar liberalis közvélemény s a magyar közélet tényezőinek meghidegülésére mutatna, ellenkezőleg arra kell hogy indítsion minden, a mit látunk és tapasztalunk, hogy azt a szolidaritást, a mely bennünket a magyar liberalismussal egybeforrasztott, teljes bizalommal ápoljuk tovább s nem felekezeti, de magyar nemzeti alapon, beleolvadva a szellemi függetlenség és szabadság hiveinek nagy táborába, vegyük fel a harcot azokkal, kik a magyar nemzetet a nemzetközi ultramontanismus jármába akarnák hajtani.

Misem természetesebb, minthogy ez áramlat rezensust kelt, reakciót szül mi bennünk, de jogosult felháborodásunk által ne hagyjuk oly irányba sodortatni magunkat, mely egyházunk legszebb, legnemesebb tradícióival ellentétben áll s végeredményében ellenségünk malmára hajtana a vizet.

Oly gyakori és olyan szomorú jelenség az az emberiség történelmében, hogy a jogtalan támadás, az elnyomásra törekvés, az ellenséges indulat hasonló hibákat, hasonló szenvedélyeket ébreszt az ellentáborban s az egymást kölcsönösen élesztő indulatok ár-

jában vesznek el népek, nemzetek és egyházak nyugalmanak, békéjének, boldogulásának nagy érdekei.

Tömegeket e szenvedélyek heve természetszerűleg ragad magával, de azok, kiket a reájuk bizott nyáj pásztorául rendelt a gondviselés s kiket honfitársaik bizalma vezető állásra emelt, le kell, hogy győzni tudják a szenvedély szavát. Nekik, ha méltók akarnak lenni a szerepre, melyet elvállaltak, ha valódi vezetőik azoknak, kik ő reájuk bízták magukat, minden körülmények között azon az uton kell megmaradniok, melyet a józan belátás, az igaz bölcsesség s a reájok bizott közügy állandó érdekei szabnak eléjük.

Nekünk, kiket rész illet meg a protestáns egyház irányításában, nem szabad arról elfeledkeznünk soha, hogy a keresztyéni szeretet, a felvilágosodás, az igazi türelem vallásának követői vagyunk. Minden, mi ezzel ellentétben áll, minden szavunk, minden tettünk, mi más vallásu testvéreink önértetét, vallásukhoz való ragaszkodását sértheti, Jézus tanításával áll ellentétben, méltatlan apáink emlékehez s veszélyezteteti egyházunk érdekét.

Igenis, merítsünk tanulságot korunk aggasztó jelenségeiből; a némely körökben indított aknamunkát ne nézzük tétlenül. De ott és abban keressük a védelmet, mi egyházunkat valóban erősebbé teszi.

Arra az intenzív munkára fordítsuk egész erőnket, mely egyházunk beléletében vár reánk. Saját hiveinknek hitben erősítésében, lelki gondozásában; értelmi és erkölcsi nevelésében keressük azt az erőt, mellyel a jövő minden viszontagságaival megvívhatunk.

Oly végtelen sok ezen a téren teendő, oly teljesen igényli az mindkét kezünk egész erejét.

Mekkora erőfeszítésre van szükségünk, ha teljesíteni kívánjuk azt missiót, mely a közművelődés terén vár reánk. Hiszen volt idő, midőn uttörő volt egyházunk a magyar nemzeti kultúra terén és ha csak egész jövőnket veszélyeztető decadentiába esni nem akarunk, abban a nemes versenyben, melyet e téren állam és felekezetek folytatnak egymással, jövőre is az első sorban kell küzdenünk.

És mennyi nagy feladat vár reánk a szorosán vett egyházi téren is. A modern élet a maga válságaival rázkódtatásaival és a korlátot nem ismerő szellemével mind újabb és újabb feladatokat tár elénk a hivek lelki gondozása körül.

Ledőltek a vallás törvényes védfalai: ma már nem kénytelen senki valamely bevett vallásfelekezett tagjává lenni s egyházában való megmaradása a vallásos érzés spontán elhatározásán alapul.

De ledőltek az eszmék, a gondolkodás korlátai is s a szellemi szabadság mai korában a vallásellenes, az istentagadó tanok hiveink minden rétegét környékezik.

A kísértés számtalan nemétől kell tehát népünket megvédnünk. És meg is tehetjük ezt. Csak azt az igaz vallásos érzést kell megragadnunk s az eddiginél gondosabban ápolnunk, mely ott szunnyad magyar protestáns népünk lelke mélyében s csak jó kertészre vár, hogy virágot és gyümölcsöt teremjen.

Nagy feladatok ezek, melyekhez mindenk előtt tetemes anyagi erőre van szükségünk és természetes, hogy e tény felszínre hozta az 1848. XX. t.-c. végrehajtásának jelszavát.

Jelszavát mondok, mert hiszen e törvény szoros értelmének valódi végrehajtását hála Istennek senki sem követeli. Nem is lehet az másként. Hiszen e törvény az egyház összes szükségleteinek államosítását;

rendeli el, a mi, ha valaha bekövetkeznék, a halálhangerő huzná meg feltékenyen őrzött kincsünk, autonómiánk felett. Fennmaradhatna az mint üvegházi növény szanalomból, ideig-óráig, de életnedvet adó tápláló gyökerei volnának elmetszve. Erkölcsi jogosultságát veszítené el a jog, melylyel áldozat és kötelességteljesítés nem áll arányban s az intézkedés, a határozás joga ellenállhatlan erővel azon tényezőre menné át, a mely intézményeink költségeit viseli.

Hála Istennek, nincs igaz protestáns ember hazánkban, ki a megoldás ezen módjától vissza ne riadna és jó nyomon jár a közvélemény, midőn-e törvény végrehajtása helyett az abban letett ígéret részleges, autonómiánkat fenntartó, beváltását kívánja.

Az 1848 iki törvényhozás az egyház összes terheinek átvételére tett ígéretet. Ennek az ígéretnek teljes beváltását nem kívánjuk. Áldozni kívánunk egyházunk céljaira, viselni kívánjuk a terhet, a meddig erőnk engedi, a jövőben is, de annál több joggal kívánhatjuk azt, hogy ez ígéretet részlegesen váltsa be az állam és segélyünkre jöjjön mindenütt, hol közérdekű missiónk teljesítésére saját erőnk elégtelen.

Ez történt már a múltban is Nagytiszteletű Közgyűlés: azok a terhek, melyeket a kor haladó igényei középiskoláink rendezése s a tanító és lelkészi fizetés kiegészítése terén háritottak reánk, messzemenő állami segélyezéssel nyertek kielégítést.

Mindezen intézkedések a 48-ban tett ígéret részleges beváltásának egy-egy láncszemét képezik; ezen az uton kell haladnunk a jövőben is, hogy kielégítést nyerjenek egyházunknak saját erőnk meghaladó összes szükségletei.

Az első, legsürgősebb lépést az egyházi adózás rendezése képezi. Híveink teherviselési képessége oly aránytalanul és sok helyt oly türethetelen mérvig van igénybe véve, hogy ezt tétlenül nem nézhetjük tovább s egészen helyén való, hogy e kérdés megoldásánál is az államhoz forduljunk s kérésünk jogalapját az 1848. XX. t.-cikkéből merítsük.

E törvény az egyházi adó teljes megszüntetését ígerte. Teljes joggal kérhetünk tehát e helyett annyi segélyt, hogy megszüntethessük az egyházi adózás terén mutatkozó azon tulságokat, melyek az államot már csak polgárainak jóléte s adóképesége szempontjából is mélyen érdeklik.

Nem hiszem, hogy ezen kívánság siket fülekre találhasson; nem kételkedem, hogy saját anyagi erőnk áldozatkész felajánlása és az államsegély fokozatos igénybevétele mellett biztosítani fogjuk a nagy céljaink elérésére feltétlenül szükséges anyagi erőt.

Az anyagi erő azonban önmagába véve merőben elégtelen. Szellemi és erkölcsi erőnk megfeszítésére van szükség, ha egyházunk nagy missióját betölteni kívánjuk.

Igaz, békésebb, boldogabb kort élünk öseinknél: börtön, gályarabság, bitófa többé nem fenyeget. De e boldogabb kor a folytonos munkásság, a zajtalan kötelességteljesítés tágasabb mezejét nyitja fel előttünk, a lelki gondozás tartalmában nő, szaporodnak annak feladatai.

Első sorban lelkészi korunkra háramlanak ebből újabb és újabb feladatok. Az elődeik által kitaposott ösvény szűk a modern élet összes feladatai számára. Érezniök kell, hogy a lelkipásztorság az egész embert, az egész életet megragadó hivatás. Keressék fel a népet az élet minden viszonyaiban, vigasztaló és tanácsadó lélekkel támogassák minden bajai között. Minden

szavuk, minden tettük, egész életük a cura pastoralisnak, annak a feltűnés nélküli zajtalan és áldásos belmissiónak legyen szentelve, mely az igaz lelkipásztor működésének sarkkövét képezi.

De nagy hivatás vár Nagytiszteletű Közgyűlés, a világi elemre is. Mi egyetemes papságnak valljuk magunkat s lelkészeink részére nem ismerünk el előjogokat. És ez helyesen van így, de csak akkor, ha részt kívánunk a papi tiszt munkájából és kötelességeiből is.

Fel kell ráznunk léthargiájából a protészta ns világi elemet, nem azért, hogy a felekezeti türelmetlenség szekerébe fogjuk, de hogy anyagi és szelle mi erejét gyümölcsöztessük a lelki gondozás, a valláserkö lcsi nevelés, a lelket adó, lelket kereső és lelket építő jótékony ság nagy munkájában.

Mindenkinek, ki egyházunk ügyét bármily szerény körben hiven szolgálja, éreznie kell, hogy Istenének és hazájának tesz szolgálatot s mint keresztyén és mint magyar ember szent missiót teljesít.

Ez a tudat hatotta át egyházam ügyei terén eddig kifejtett szerény működésemet, ettől várok buzdítást és erőt gondnoki tevékenységemhez is.

Eljárásomban tévedhetek s tévedéseim számára kérem elnézésüket, arról azonban biztosíthatom s az iránt kérem egész bizalmukat, hogy más iránytűt ismerni nem fogok mint meggyőződésemet s lelkiismeretem parancsszavát.

Isten engem úgy segítjen!

A csaknem egy óráig tartó beszédet mindvégig feszült figyelem kísérte, s annak elhangzása után az elragadtatás zaja sokáig nem akart megszűnni.

A beszédre Széll Kálmán esperes válaszolt: „Nagy lelki örömmel hallottuk, ugymond, szeretve tisztelt egyházme gyei gondnokunk székfoglaló beszédét, melyben a vallásos buzgóság, az egyházunk iránti igaz és munkás szeretet, annak jövendőjéről való gondoskodás, és a fiui hálás kegyelet olyan szép harmóniában egyesült . . . végül indítványozza, hogy a beszéd egész terjedelmében jegyzőkönyvbe ígtattassék.

Ezzel befejeződött az ünnepi actus és hozzát kezdett a gyűlés a tárgysorozathoz.

Felolvastattott a b. e. Tisza Kálmán egyházme gyei gondnok halála alkalmából: az egyházme gyé részvé téért a gyászoló család köszönete, valamint a beregi, bihari és felső-szabolcsi egyházme gyék részvétirata.

Ezután az esperes jelentései következtek: a törvényszerű egyházlátogatásról, az elnöki ügyekről, a scontró ügyekről, továbbá b. e. Szabó János békésbá nati és Szabó Károly bihari esperes elhunytáról, es p eres indítványára egy a békésbá nati és bihari e. me gyék hez, mint a gyászoló családokhoz intézendő átiratban ad kifejezést az e. me gyé gyászá nak és részvé té nek.

A Tisza István gondnokká választása folytán megüresedett tanácsbirói tisztségre a szavazás elrendelése és az esperesi számadás jóvá hagyása után a nagyva radi leányinternátus 1902/3. évi költségvetését hagyja jóvá a gyűlés.

Ezután a Nagyváradon felállítandó ev. ref. tanító néköp ző intézet ügyében a bihari egyházme gyé átirata kerül tárgyalásra.

Közgyűlésünk melegen pártolja az intézet felállításának eszméjét. Azonban azon kívánatnak, hogy egy tanszék költségeit fedezze, anyagi okok miatt eleget nem tehet. Semmi ilyes alapja nincs, mindazáltal megajánl évi 400 korona járulékot a tüzkárbiztosítási al apból és a rendes államsegélyből. Továbbá fölir az egyh.

kerülethez, hogy a nagyvárad internátus számára eddig ideiglenesen adott 2000 korona segélyt állandósítsa, mivel az intézet jövőjét csak így látja biztosítva; s ezenkívül a tanítónőképző számára is rendes segélyt kér a kerülettől.

A tanügyi bizottság jelentése során halás köszönetet szavaz a gyűlés gróf Tisza Istvánnak, ki édes atyja emlékére Geszten 40.000 korona költséggel egy kisedővodát létesített és azt a geszti ev. ref. egyház tulajdonába bocsátotta.

Ezután a segélykérvényeket tárgyalták. Tökesegegyre ajánlatot: Jánosfalva, Szintye, Belzerind, Csermő; közalapi egyszersmindenkori segélyre: Szintye; ref. egyleti segélyre: Szintye, továbbá a vadászi, ágyai és gyantai lelkészek; a rendes államsegélyből Lipppa 200, Györök 100, Szintye 170, Csermő 200, és Sipos Imre belényesi lelkész 90 koronát nyert.

A nagyharsányi templom javítás bejelentése, a szentleányfalvai és b.ujlaki egyházi adókules jóváhagyása után a kisperegi és szemlaki egyház azon kérvényét tárgyalja a gyűlés, a melyben a nevezett egyházak a békésbányai e.-megyébe való kebelezésüket kérvényezték. A kérvényeket, mint minden indokolás nélkül felterjesztettek, a gyűlés visszautasítja.

A számvevőnek jelentése, a tanítói segély egyletről szóló jelentés után, végmegerősítést nyervén esküt tesznek: Szücs Balázs árpádi, Lovász János m.-sasi tanítók és Demeter Irma geszti óvónő.

Az egyházmegye alapítványára Szatmáry János debreceni VII. o. gymn. tanuló felvételét és a jegyzőkönyvhitelesítő bizottság kiküldése után a gyűlés véget ért.

* * *

Délben a korona szálloda éttermében közebéd volt, a melyen számos lelkes, magvas felköszöntő hangzott el: a *Széll Kálmán*, *Tisza István*, *Balog Ambros*, *Böszörményi Lajos* stb. ajakáról. A közebédre érkezett meg *Darányi Ignác* üdvözlő távirata, valamint *Hajnal István* távirata is, mindkettő nagy örömet és lelkesedést keltett, mert az együttérzésről, a velünk való ünneplésről tett bizonyosságot.

Igy folyt le a nagyszalontai egyházmegye közgyűlése, a gondnoki beiktatás ünnepi ténye. Reménynyel, bizalommal nézünk a jövőbe: hisszük, hogy nem csalatkozunk, hogy az erőt, e becsületes munkát siker és áldás koronázza!

Szombathy István.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Gróf Tisza István beiktatási ünnepélye Máramaros-Szigeten.** Boldogult *Tisza Kálmán* tudvalevőleg főgondnoka volt a máramaros-szigeti ev. ref. lyceumnak is. Halálával ez a főgondnoki szék is megüresedett. A választás jogával bíró máramaros-ugocsei egyházmegye azonban néhány nappal ezelőtt a szigeti igazgatótanács javaslatára *Gróf Tisza Istvánt* nevezett lyceum főgondnokává egyhangú lelkesedéssel megválasztván, a fiu f. hó 2-án vette át az apa örökségét. Ez az aktus természetesen a nagy jelentőségű esemény fontosságának megfelelő ünnepélyesség kereteiben folyt le s e nap azt hisszük, feledhetetlen lesz a máramaros-szigeti hazafias lakosság emlékezetében. A beiktatás a teljesen megtelt ev. ref. templomban történt meg, hol megjelentek *György Endre* egyházmegyei

gondnok, *Báró Rozner Ervin* főispán; a máramaros-ugocsei egyházmegye képviselői; az egyházkerület részéről *Erőss Lajos* kerületi tanácsbíró és *Hajdu Zsigmond* püspöki titkár: a debreceni kollegium képviselőiben *Dr. Kérészy Zoltán* akad. igazgató *Dr. Erdős József* theol. dékán és *K. Kiss József* főgymn. tanár. Ezekon kívül ott volt Máramaros-Szigetnek egész intelligentiája vallás és nemzetiségi különbség nélkül, — élén a görög kathol. és orosz püspöki helynökökkel. *Szikszay Zoltán* esperes rövid, de szép imája után, mit a gyülekezet éneke előzött meg, az új főgondnok mindjárt ott a templomban letette az esküt s utána hatalmas s rendkívül nagyhatású beszédben fejtette ki programját, mely e nemcsak felekezeti de nemzeti missióra is hivatott iskola történetében, — hisszük, — új korszak kezdetét hirdeti. Erre visszhangot *György Endre* adott s a tulajdonképpeni ünnepély a gyülekezet újabb énekével véget ért. Ugyanezen a napon azonban közebéd is volt s az itt elhangzott számos felköszöntők során mondta el *Gróf Tisza István* azt a beszédet, mely nemcsak a jelenlevőket hozta örömlázbába, — de igazán méltó volna arra, hogy meghallják és megértsék széles e hazában mindenütt, hol adnak még valamit a hazafiui erényekre s mikor imádkoznak, érezik szívökben hevét annak a szent tűznek, melynek lángjai kell, hogy a hazaszeretet erényében minden lelket egybeforaszszanak, Sajnos! nem voltunk abban a helyzetben, hogy ezt a beszédet szó szerént lejegyezhetjük volna, de hogy milyen erejű és hatású volt az, azt semmi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy ezen a napon Máramaros-Szigeten még az utcákon, kávéházakban és közhelyeken is mindenütt csak erről beszéltek s annak nagy jelentőségét fejtegették. Különben az új főgondnok még másnapra is ott maradt Szigeten s egyfelől átvette a leltárakat; másfelől meghallgatta előadásait közben a tanárokat. Mi pedig édes örömmel, jó emlékezettel s a legszebb reményekkel eltelve vettünk búcsút e barátságos s szépen fejlődő végvárától a magyar kulturának s most innen a távolból szívélyesen köszöntjük mindazokat, kik ott a közügyek élén állanak s nagy feladataik megoldásán oly igaz s eredményteljes kitartással buzgólkodnak. Isten áldása szálljon reájok s még dusabb sikerre ez segítse nemes munkájokat.

— **Válasz többeknek.** Több oldalról vett értesülés folytán tudomására jöttem annak hogy a Debreceni Protestáns Lap 24—30. számaiban „Református hithűség és áldozat-készség” cím alatt megjelent cikkeim félreértésekre s alapnélküli neheztelésekre adtak okot; tudomásomra jutott az is, hogy egyesek jóindulatának hiánya e hangulatot szándékosan még tokozta, sőt legközelebb föl is használta. Azon, a mit megírtam, nincs szándékomban semmit sem változtatni, mert a szív egyenességével, a szándék őszinteségével s a lelkiismeret tisztaságával irtam meg, a mit megírtam. De a félreértésből eredő nyugtalanságnak őszinte felvilágosítás által eloszlatásához szíves készséggel hozzájárulok, mert magáért az ügyért, melyet én a Krisztus személyes és az egyház mindig alapvető ügyének tekintek, ezen ügynek egy lépéssel is előmozdításáért, a lelkes és erős harcosok táborának gyarapításáért mindre kész vagyok, mert magam iránti személyi tekintetek sem elmémet, sem tollamat soha nem irányították s hiszem, hogy Isten segítségével nem is fogják. Ezekre tekintettel a nyugtalankodóknak és aggságoskodóknak kijelentem, hogy ha én a harc hevében éles fegyvereket, használtam s használok is, soha gondolatomban sem volt s

nem lesz, hogy egyesek személyét (de nem véleményét és irányát) bántó szándékkal illessem. Én eszmék, vélemények, különösen pedig a jelen elanyagiasult kornak romboló szelleme ellen kívánok küzdeni. Ámde sokszor a tárgy, az eszme, az irány, az azokat képviselő személyekkel annyira összeforva van, hogy szinte lehetetlen őket egymástól elválasztani, azért olykor úgy tűnik föl, mintha a harc személyek ellen folynék. Ez azonban csak látszat. Ennyit általában. Különösen Tiszteletes Veres Imre urral történt személyes találkozásnak, ezuttal több részletkérdés megbeszélésének, a részéről nyújtott jóindulatu felvilágosításnak, kivált pedig annak, hogy ő is a mi irányunk őszinte hívének vallotta magát s iránta meleg ragaszkodást tanusított, kiválóan örülök, egyszersmind kijelentem, hogy miután a 24. számbeli cikkemben kért felvilágosítást teljesen megnyertem, nincs többé szükségem sem az ő, sem más e részben való nyilatkozat tételére. Üdvözlöm őt az ügy nevében s annak támogatására szives jó indulatát kérem. Az az értesítés, hogy vannak, kik az én cikkemet el nem olvassák, hanem félre dobják, mihelyest nevetem alattok látják, nem lepott meg. Hasonlókról volt már értesülésem. Ez természetes. A világosság a szíven és lelkiismereten át hatol az emberbe. Ezek halgattatják el az előítéletet, cáfolják meg az üres elméletet, s a lángelme önösségét, mely kiválóan ügyes és makacs a tények elvetésében. A hősi és (áldozatot kívánó) tanok közönséges és önző szellemeknek mindenkor örült-ségnek tündek föl. Vagyok mindenkhez atyafiságos üdvözléssel, *Padrah Sándor*, kir. közjegyző.

— **A csarodai** (Bereg m.) ev. reform. egyház templom toronygombját f. év szept. 28-án d. u. 3 órakor tették fel, a messze vidékről is elzarándokolt sok ezerre menő gyülekezet előtt. A sok század viharát kiállott torony ismét áll megújítva. Vajha sok századokon hirdetné az evangéliumi világosságot. Emlékbeszédet tiszteletes Lánzy József reform. lelkész tartott vázolja a mult és a jelen közötti helyzetet, és magas szavakban adva kifejezést azon örömmek a mely — mint tudja — a csarodai lakosok szívét áthatja valáskülönbség nélkül.

— **Értesítés.** Szapárfalva, Szeptember 24. 1902. Van szerencsém a legnagyobb tisztelettel juttatni e becses Lap utján, azon 264 előfizetőimnek becses tudomására, a kik „A pozsonyi vértörvényszék áldozatai 1674-ben“ című történeti művem I. és II. füzetére előfizettek volt annakidejében, hogy a III. füzet is sajtó alatt van immár; s kérem hogy méltóztassanak ezen befejező füzetre való előfizetési szándékukat ez évi október hó 12. napjáig tudatni, mert az előfizetők nevei e III. füzet végén is ki lesznek nyomtatva, miként a két előző füzet végén is ki voltak nyomtatva a megrendelők és előfizetők nevei. Az előfizetési díj 1 korona, melyet kérek hozzám Szapárfalvára Krassó szörény vármegyébe küldeni. Ebben a füzetben előadatik, hogy kik tették le 300 év alatt az új katolikusok hitformáját vagy az ugynevezett Magyar átok mintát. Ezenkívül beigazoltatik, hogy a magyar hitformában vagy Atokmintában foglalt minden tanok, a római egyházi vallástételekkel, zsinati határozataival, pápai bullákkal, római katolikus írók, főként jezsuiták tanításaival, tanáival és a gyakorlattal tökéletes összhangzásban állanak. Az atokminta igaz eredetisége ellen intézett 26 cáfoló iratnak protestáns részről 63 hiteles irat áll ellenében, mindmegannyi meggyőzőleg derítve ki az igazságot. Bizodalommal levén kéresem meghallgatása felől, forró üdvözléssel, kitünő tisztelettel vagyok alázatos szolgálója *Rácz Károly* ev. ref. lelképásztor.

— **Gyászhir.** Alólirottak szívünk mérhetetlen fájdalommal, pótolhatatlan veszteségünk tudatának megrendítő érzésével jelentjük, hogy Domjánszegi Bodó *Domján István* a Székely Mikó-Kollegium nyugalmazott rendes tanára, a Székely Nemzeti Muzeumnak 12 éven át öre, a hü férj, a gondos édesatyja, a hálas szívü fiu, a közélet fáradhatatlan munkása életének 40-ik, boldog házasságának 15-ik, a tanügy szolgálataiban kifejtett buzgó munkásságának 17-ik évében hosszas szenvedés után f. évi szeptember hó 28-án meghalt. „Jaj, jaj! Van-e olyan bánat mint a mi bánatunk?! „Elesett a mi fejünknek koronája“! . . . „Kidült a mi házunknak támasza“! . . . „Üres maradt az ő helye miközöttünk“! És mi mégis — özvegyek és árvák gondviselő édes Atyja! — igyekszünk megnyugvást keresni másíthatatlan végzéseden; mert Fiad evangéliumából tudjuk, hogy Te „mindeneket jól, bölcsen és a mi javunkra cselekszel“! Szendvéseitől, a halál által megváltott kedvesünk földi maradványait, az ev. ref. egyház szertartása szerint, folyó évi szeptember hó 30-án d. u. 3 órakor fogjuk örök nyugalomra helyezni. Legyen álma csendes! Emlékezete áldott mi közöttünk! Sepsiszentgyörgy, 1902. szeptember hó 28-án. özv. Domján Istváné sz. Révay Berta, mint neje. Gábor, Béla, Margit, Pista, mint gyermekei. özv. Domján Miklósné sz. Tétsoi Técsi Karolina, mint édesanya. özv. Révai Révay Dénesné, Tarcsafalvi Pálffy Zsuzsánna, mint anyósa.

— **Halálozás.** A német balmazújvárosi ev. ref. egyház fájdalommal tudatja 28 év óta hü lelképásztorának *Hoffmann Dávid* ev. ref. lelkésznek folyó hó 29-én reggel 1/2 órakor, életének 59-ik évében, hosszas szenvedés után történt elhunytát. A boldogultnak temetése október elsején délelőtt 10 órakor lesz az ev. ref. templomban tartandó gyászszertartással. Balmazújváros, 1902. szeptember 29. Áldott legyen emlékezete! Az ev. ref. egyház nevében: az egyháztanács.

Szerkesztői üzenet.

N. I. Kémer. Bejött. Majd sorban.

Tartalomjegyzék: Egy gondnoki székfoglaló. Szikszay András. — Az ev. ref. egyetemes Énekügyi Bizottság, 1902. évi április 26—28. napjain Budapesten tartott üléseinek jegyzőkönyve. Radácsi György. — Megnyugtatás Felsővégesi ur aggodalmaira. Sipos József. — Tanügy: Szakfelügyelet az ev. ref. népiskolában. — Közéletünk: A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság hódmezővásárhelyi közgyűléséről. — A nagyszalontai ev. ref. egyházmegye közgyűlése. Szombathy István. — Különfelek.

Felelős szerkesztő: **ERŐSS LAJOS.**

Pályázat.

A bihari egyházmegyébe kebelezett s halálozás folytán megürült csökmői lelkészi állásra, melynek javadalmát: 170 k. készpénz; 37 mm. 60 kiló kétszeres buza; 29 mm. 60 kiló árpa; egy telek szántó föld, legelő illetőséggel; 2 öl tüzi fa; stóla és lakás képezi, s melyeknek értékelési összege 2667 kor. 60 fill. és így első osztályu pályázat hirdettetik. Kérvények 1902. évi október 26-ik a h. esperesi hivatalhoz, Szt.-Jánosra, u. p. Bors, intézendők. A megválasztott lelkész állását 1903. évi febr. 1-én elfoglalni köteles. Debreczen, 1902. Szept. 29.

Kiss Aron, püspök

NOVOTNY ANTAL
 harangöntőde
 és vasharanglábgyár
 Temesvár – Gyárváros.

Ajánlja magát több évi szavatolás mellett régi harangok újraöntésére, valamint új harangok és teljes harangcsoporthoz előre meghatározott hangok utáni elkészítésére. Különösen ajánlja saját találmányu

szabadalmazott átlukasztott harangjait,

melyek felső részükön a hegedűéhez hasonló S alakú nyílásokkal vannak ellátva és azért erősebb, terjedelmesebb és mélyebb hangok, mint a régi modorúak. Ily szerkezetű 327 kgos harang hangban egyenlő 408 kgos régi modorú haranggal. Ajánl továbbá forgatható vertvas-koronákat, régi harangok ilyenekkel való újraszerezését és vertvas-haranglábakat. 300 kgr. aluli harangok raktáron vannak. — Költségvetések és képes árlapok díjmentesen szolgáltatnak. — Az 1896. orsz. kiállításon milleniumi nagy éremmel kitüntetve.

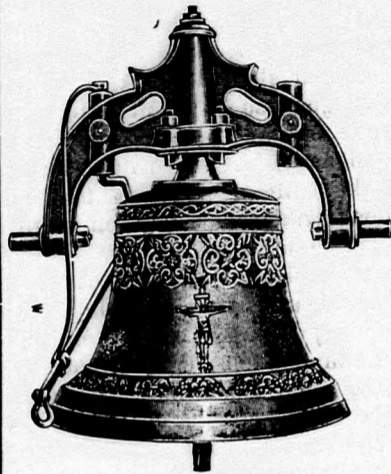

Magyarország legrégibb harangöntődéje

Kis-Gejőczen (Ungmegeye.)

Alapított 1795.

Nagyon sok ajánló levél és kitüntető irat.

Alulírott tudomására hozom a m. tisztelt olvasóközönségnek, hogy öntődémben mindenféle sulyu harangok készítését elvállalom a legolcsóbb ár és legkedvezőbb fizetési feltételek mellett.

Készítek teljesen összhangzó harangcsoporthozatokat vagy egyes harangokat előre meghatározott hangnem szerint, felszerelve vert vagy öntött vaskoronákkal, melyek könnyű járhatóak és a toronyt meg nem rázkódtatják.

Készítek vasállványokat és régi harangokat újmodorú vaskoronákra átszerelnek. Minden munkámért a legmesszebb menő szavatosságot vállalom. Bármi okból nem tetsző harangot feltétlenül visszaveszek és minden költséget azonnal visszatérítek. Árjegyzékkel szívesen szolgállok.

Tisztelettel

baktai Egrý Ferencz,
harangöntő.

Az új iskola-idény alkalmából

Ruháinkat

NEUMANN M.

cs. és kir. udvari szállító

férfi fiú és gyermek ruha áruházában szerezzük be.

Legmegbízhatóbb bevásárlási forrás

Debreczen, Főtér, a magy. kir. postával szemben.

Alapított 1845-ben.